

RAPORTTEJA 198

KOHTI DIALOGIA

VAPAA-AJAN ASUMINEN ETELÄ-SAVON VOIMAVARAKSI

MANU RANTANEN, TUULA PIHKALA, TORSTI HYYRYLÄINEN JA SUSANNA KUJALA (TOIM.)

KOHTI DIALOGIA

VAPAA-AJAN ASUMINEN ETELÄ-SAVON VOIMAVARAKSI

MANU RANTANEN, TUULA PIHKALA, TORSTI HYYRYLÄINEN
JA SUSANNA KUJALA (TOIM.)

2019

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

KIRJOITTAJAT

Torsti Hyyryläinen, HT, tutkimusjohtaja,
Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti

Ilkka Juva, lehdistöneuvos, puheenjohtaja
Mikkelin seudun vapaa-ajanasukasvaltuuskunta

Susanna Kujala, HTM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti

Olli Lehtonen, FT, erikoistutkija
Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Elina Paulus, YTK, korkeakouluharjoittelija
Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti

Tuula Pihkala, FM, projektipäällikkö
Mikkelin kehitysyhtiö Miksei Oy

Manu Rantanen, FM, projektipäällikkö
Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti

Julkaisija   Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti

Kampusranta 9 C   Lönnrotinkatu 7
60320 SEINÄJOKI   50100 MIKKELI

Sarja   Raportteja 198

Kansikuva   Harri Tarvainen / Visit Finland

ISBN   978-951-51-3781-4 (pdf)
ISSN   1796-0630 (pdf)

ESIPUHE

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa (tuolloin Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus) julkaistiin 1990-luvulla kolme tutkimusraporttia, joiden aiheena oli *loma-asukkaiden*, jota nimitystä tuolloin virallisissa yhteyksissä käytettiin, palvelutarpeiden selvittäminen. Kyseessä olivat yksittäisiä kuntia koskevat soveltavat tutkimukset, joiden tarkoituksena oli tukea ja perustella kuntien kehittämistoimenpiteitä. Nykyisin keskiössä on *vapaa-ajan asumiseen* ja *monipaikkaiseen asumiseen* perehtyminen ja sen kehitykseen vaikuttaminen tutkijoiden ja laajan kehittäjäjoukon vuorovaikutuksella.

Edellinen kuvaa hyvin vajaan kolmenkymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia niin yhteiskunnassa, itse vapaa-ajan asumisessa kuin sen hallinnassakin. Vapaa-ajan asuminen ja monipaikkainen asuminen -nimitykset korostavat nykyisin ilmiön laajamittaista vaikutusta koko yhteiskuntaan erotuksena yhdenlaisesta matkailun lajista. Monipaikkaiset asukkaat tulisi siten ottaa huomioon, kun alueiden tulevaisuutta ja tulevia investointeja ennakoidaan ja suunnitellaan. Vapaa-ajan asumisen vaikutuksia ja potentiaalia erityisesti kaupunkien ulkopuolisten alueiden kehitykseen olisi pyrittävä ymmärtämään.

Viime vuosina on vapaa-ajan asumista Etelä-Savossa kehitetty verkostomaisesti. Tämän raportin keskeinen teema, vuorovaikutuksen ja dialogin lisääminen vapaa-ajan asumisen kehittämisessä, on ollut siten myös työtapanamme. Tutkimusta, josta Ruralia-instituutti on vastannut, on tehty tiiviisti yhteistyössä ennen muuta Mikkelin kehitysyritys Miksei Oy:n kanssa. Mukaan on haastettu laaja joukko vapaa-ajanasukkaita, yrittäjiä, virkamiehiä ja päättäjiä. Yhteistyön syventämisen on viimeksi mahdollistanut Etelä-Savon maakuntaliiton kautta saatu EAKR-rahoitus ja Mikkelin seudun kuntien mukana oleminen *Etelä-Savo kestävän vapaa-ajan asumisen ykkösalueeksi 2017–2019* -hankkeessa.

Koska vapaa-ajan asuminen ei tunne valtioiden rajoja, olemme halunneet laajentaa tutkija- ja kehittäjäverkostoa kansainväliseksi vapaa-ajan asumisen oppimis- ja asiantuntijaverkostoksi. Olemme oppineet tuntemaan monia samankaltaisten tutkimus- ja kehittämishaasteiden kanssa painivia tutkijoita, kehittäjiä, yrittäjiä ja päättäjiä esimerkiksi Norjasta, Puolasta, Ruotsista ja Kroatiasta. On ollut opettavaista saada uusia näkökulmia ja toimivia ratkaisuja vapaa-ajan asumisen kehittämiseen alueilta, joita yhdistää Etelä-Savossakin julki lausuttu tavoite: haluamme olla maamme ykkösalue kestävässä vapaa-ajan asumisessa.

Digitalisaatio muovaa myös perinteistään kiinni pitävää kesämökkikulttuuria. Tavoitteenamme on olla tässäkin eturivissä, joten raportissa esitellään Etelä-Savossa pilotoimaamme Mökkilaiturilla-mobiilisovellusta. Vuorovaikutuksen kehittämistä monipaikkaisessa asumisessa ei jatkossa voida toteuttaa ottamatta huomioon yhteiskunnan digitalisoitumista. Todennäköisesti digitaaliset välineet kehittyvät ja arkipäiväistyvät edelleen niin, että osana ”aitoa” mökkikokemusta voidaan pian tehdä virtuaalisia mökkikäyntejä. Tämä ei kuitenkaan tule poistamaan paikkojen merkitystä ihmisten elämässä. Tarvitaan jatkossakin myös eri toimijoiden tapaamisia kasvokkain, jotta vapaa-ajan asumiseen liittyviin haasteisiin voidaan yhdessä löytää ratkaisuja ja siihen liittyviin mahdollisuuksiin myös yhdessä tarttua.

Haluan kiittää haastatteluihin ja kyselyihin osallistuneita sekä erilaisissa tapaamisissa yhteiseen pohdintaan mukaan tulleita mökkiläisiä, asukkaita, viranhaltijoita, päättäjiä, yrittäjiä ja yhdistysaktiiveja. Erityinen kiitos kuuluu raportin kirjoittajille.

Mikkelissä 4.10.2019

Manu Rantanen

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	7
ABSTRACT	9
1 VAPAA-AJAN ASUMISEN KEHITTÄMINEN EDELLYTTÄÄ VUOROVAIKUTUSTA	11
2 MÖKKILÄISYYS SIDOKSENA MÖKKIKUNTAAN	13
Mökkeilyn merkitys sosiaalisten sidosten tarkastelun viitekehyksessä	14
Elämäntilanne, kompensatiohypoteesi ja sitoutuminen mökkipaikkakuntaan	16
Digitalisaatio sosiaalisten siteiden muuttajana	18
Mökkipaikkasuhde mökkiläisten osallistumisen lähtökohtana	19
Lähteet	20
3 MONIPAIKKAISUUS ON VASTAKAUPUNGISTUMISTA	21
Yksipaikkainen yhteiskunta on haaste maaseudun kehitykselle	21
Monipaikkaisuus muuttaa kuvaa väestökehityksestä	22
Etelä-Savo – väestötilastoa suurempi maakunta	24
Monipaikkaisuus ei näy päätöksentekopöydissä – esimerkkinä valokuidun saatavuus	25
Lopuksi	28
Lähteet	29
4 VAPAA-AJAN ASUMINEN JA ALUEKEHITYS	30
Muuttuva vapaa-ajan asuminen osana aluekehitystä	30
Vapaa-ajan asumisella suuri merkitys Etelä-Savon talouteen ja työllisyyteen	32
Lähteet	34
5 ETELÄSAVOLAISTEN TOIMIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ VAPAA-AJAN ASUMISEEN	36
Haastattelujen tuloksia kunnista	36
Kyselyt yhdistyksille ja yrityksille	38
Yrittäjien kumppanuusverkosto mukana kehitystyössä	40
Lähteet	40
6 LAITURILLA-FOORUMIT JA -SEMINAARI	41
Mökkeily 2.0 Etelä-Savossa – vapaa-ajanasukasvaltuuskunnan näkökulma	42
Kesä mökkien tulevaisuus	44
Mökkiläisten omaehtoisuudella elinvoimaa	44
7 MÖKKILAITURILLA – DIGITAALINEN MOBIILISOVELLUS MONIPAIKKAISILLE ASUKKAILLE	46
Mobiililaitteet tiedon jakamisen ja yhteiskehittämisen välineinä	46
Mobiilisovellus vuorovaikutusvälineenä mökkikunnan ja mökkiläisten välillä	47
Tuloksia palveluiden käyttökyselystä	47
Mobiilisovelluksen mahdollisuudet ja rajoitteet	50
Lähteet	51
8 KANSAINVÄLISEN VERKOSTON RAKENTAMINEN	52
Valdresin mallilla kumppanuutta aluekehittämiseen	54
Kansainvälinen yhteistyö jatkuu	55
9 KESKUSTELUSTA DIALOGIIN	56

TIIVISTELMÄ

Raportin keskeinen teema on vapaa-ajanasukkaiden ja kuntien eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen potentiaali aluekehityksessä yleensä ja erityisesti Etelä-Savossa. Raportissa esitetään esimerkkejä siitä, kuinka tätä vuorovaikutusta voitaisiin parantaa. Liikkeelle lähdetään itse mökkiläisistä, joiden mökkipaikkaan liittyvä tunneside on usein hyvin vahva. Kesämökki voikin kehittyä tukikohdaksi ja kiintopisteeksi monenlaisille ylisukupolisille aktiviteeteille. Mökkeilyn merkitys ihmisille jäsentyy osana heidän elämäntilannettaan ja sosiaalisia sidoksiaan. Mökkiläisten sosiaalisiin sidoksiin on varautunut pääomaa, josta voi hyötyä myös mökkipaikkakunta. Kuitenkaan mökkiläisten osallistuminen mökkipaikkakunnan kehittämiseen ei toteudu itsestään, vaan tarvitaan konkreettisia kanavia ja aktiivisuutta kuntien eri toimijoiden taholta.

Monipaikkaisuus ei yleensä näy väestötilastoissa. Alueet eivät välttämättä tyhjenekään, vaikka niiden tilastoitu väkiluku vähentyisi, vaan niiden käyttö muuttaa luonnettaan pysyvämmästä käytöstä kausittaiseen käyttöön. Monipaikkaisuuden kehityspotentiaali on suuri maaseudulla, mutta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa monipaikkaisuuden huomioon ottaminen on yhä marginaalissa.

Vapaa-ajan asuminen on keskeinen aluekehityksen moottori vapaa-ajan asumisen leimaamalla alueilla nyt ja tulevaisuudessa, sekä taloudellisesta että sosiaalisesta näkökulmasta. Vapaa-ajanasukkaat ovat myös aluekehitystoimijoita, joiden rooleja aluekehittämisessä ovat kuluttaja, osallistuja ja kehittäjä. Vapaa-ajan asumisella on jo nyt suuri vaikutus Etelä-Savon talouteen ja työllisyyteen, mutta pitkäjänteisellä kehittämistyöllä vaikutus voisi nousta vieläkin suuremmaksi. On pidettävä mielessä, että myös negatiivinen kehitys on mahdollinen, jos vapaa-ajan asumiseen ei panosteta. Yhtenä tärkeänä toimenpiteenä on hankkia ajantasaista tietoa vapaa-ajanasukkaiden palvelutarpeista kehittämistoimenpiteiden suuntaamiseksi.

Kun tarkasteltiin Etelä-Savon kuntien, yritysten ja yhdistysten näkemyksiä vapaa-ajan asumisen kehittämisestä, tuli selväksi, että vaikka työ on aloitettu, riittää siinä edelleen tehtävää. Kaikki Etelä-Savon mökkikunnat eivät ole vielä ottaneet vapaa-ajan asumista strategiseksi kehittämiskohteekseen. Vaikka vapaa-ajan asumisen kehittäminen kuntien, kylien ja yritysten yhteistyönä on vielä jäsentymätöntä, siihen on halukkuutta sekä kylissä että yrityksissä. Tällä hetkellä kunnat poimivat aktiivisia vapaa-ajanasukkaita mukaan toimikuntiin, mutta he eivät edusta vapaa-ajanasukkaita mökkiläisdemokratian näkökulmasta. Vapaa-ajanasukkaiden osallistumispotentiaalia voi jäädä nyt piiloon: muun muassa nuoremman sukupolven mökkeilijöiden osallistamiseen mökkikuntien kehittämiseen esimerkiksi digitaalisin välinein kannattaisi panostaa. Yrityksissä on odotusta vapaa-ajanasukkaiden palvelemisen kautta saatavan liikevaihdon kasvamisesta erityisesti maaseudulla. Yhtenä esimerkkinä on yrittäjien kumppanuusverkostotoiminta, joka edesauttaa vapaa-ajan asumisen huomioon ottamista yritysten strategioissa ja vapaa-ajanasukaille suunnattujen palveluiden kehittämisessä.

Esittelemme tapoja, joita olemme kehittäneet vapaa-ajanasukkaiden ja muiden toimijoiden välisen verkostoitumisen ja yhteistyön parantamiseksi. Laiturilla-foorumeilla ja -seminareilla on luotu vapaa-ajanasukaille uusia osallistumismahdollisuuksia mökkiseudullaan

ja tuotu vapaa-ajan asumiseen liittyviä eri toimijoita yhteisen pöydän ääreen. Jatkuvalle dialogilla ja vuorovaikutuksella vapaa-ajanasukkaiden ja muiden toimijoiden kesken vahvistetaan tietoisuutta ja ymmärrystä vapaa-ajan asumisen merkityksestä. Toimintatapa osallistaa eri toimijoita ja hyödyntää uutta tutkimustietoa vapaa-ajan asumiseen liittyvien kysymysten käsittelemiseksi ja kehittämiseksi.

Muualla asuvien vapaa-ajanasukkaiden mahdollisuudet osallistua mökkipaikkakuntien elämään ovat rajallisia, vaikka heille on esitetty merkittävää aluekehitysroolia maaseutukunnissa niin taloudellisessa kuin sosiaalisessa mielessä. Mökkilaiturilla-mobiilisovellus on uusi keino etenkin työikäisten vapaa-ajanasukkaiden saavuttamiseen. Mobiilisovellus mahdollistaa vuorovaikutuksen kehittämisen mökkiläisten kanssa tiedonvälityksen ja tiedonkeruun kautta sekä paikkatietojen ajallisen ja alueellisen vertailun. Sovelluksen avulla toteutetun palvelukyselyn vastaukset antoivat kasvusuuntaisen tulevaisuuden näkymän vapaa-ajanasukkaiden palvelujen käytöstä Etelä-Savossa. Tulevaisuudessa sovellusta tulisi edelleen kehittää ja mahdollistaa muun muassa eri toimijoiden yhteiskehittely.

Vapaa-ajan asuminen on globaali ilmiö, ja maailmalta löytyy vapaa-ajan asumisen alueita, joilla on yhtymäkohtia Etelä-Savoon mökkiseutuna. Kansainvälisiä malleja vapaa-ajan asumisen kehittämiseen ja yhteistyöhön vapaa-ajanasukkaiden kanssa kannattaa siten hyödyntää. Monet alueet, joissa perinteiset elinkeinot ovat hiipuneet, ovat kysyneet tekemään vapaa-ajan asumisesta menestystekijän. Jatkamalla kansainvälistä verkostoitumista ja yhteistyötä esimerkiksi norjalaisen Valdresin alueen kanssa on mahdollista oppia ja jakaa itse oppiamme asioita eteenpäin. Tavoitteenamme on edelleen kehittyä maamme parhaaksi vapaa-ajan asumisen alueeksi, ja tässä yhteistyö kansainvälisten tutkijoiden ja kehittäjien kanssa on jatkossakin tärkeää.

Asiasanat: vapaa-ajan asuminen, mökkeily, vapaa-ajanasukkaat, vapaa-ajan asukkaat, monipaikkainen asuminen, aluekehitys, maaseutu, Etelä-Savo, kuntien elinvoimaisuus, elinvoima, mobiilisovellus, osallistuminen

ABSTRACT

TOWARDS DIALOGUE – SECOND HOMES AS A RESOURCE IN SOUTH SAVO

The central theme of the report is the potential for interaction between second home owners and municipal actors in regional development in general and especially in South Savo. It provides examples of how this interaction could be improved. The starting point of the report are second home owners who often have very strong emotional bonds to the second home region. A cottage can thus become a base and a focal point for a wide range of activities over generations. The importance of second home living for a person is structured as part of his or her situation in life and social ties. In the social bonds of second home owners there is capital, which can also benefit the community where the second home is located. However, the involvement of second home owners in the development of the community is not self-evident but requires concrete channels and activity from different actors in the municipalities.

Multilocality is generally not reflected in population statistics. Areas may not become empty even if their statistical population decreases, but their use changes its character from more permanent use to seasonal use. The development potential of multilocational dwelling is high in rural areas, but the consideration of multilocality in decision-making of society is still marginal.

Second home development is a key driver of local and regional development in areas that are rich of second homes now and in the future, both economically and socially. Second homers are also regional development actors whose roles in regional development include the consumer, the participant and the developer. Second homes already have a major impact on the economy and employment of South Savo but the impact could be even greater with long-term development work. It should be kept in mind that negative development is also possible if there are no investments in second home development. One important measure is to obtain up-to-date information on the service needs of second homers to direct development measures.

When looking at the views of the municipalities, businesses and associations in South Savo on the second home development it became clear that there is still work to be done even though the work has begun. Not all municipalities in South Savo have yet taken second homes as a strategic development object. Although the development work concerning second homes as a co-operation between municipalities, villages and businesses is still unstructured, there is a willingness to participate to it in both villages and businesses. Currently, municipalities are recruiting active second homers to join committees, but these do not represent second home owners as such from the perspective of second home democracy. Participation potential of second homers may now remain hidden. Among other things, it would be useful to invest in the involvement of younger generations of second homers in the development of second home municipalities, for example by digital means. Businesses are expecting an increase in their turnover through the provision of second home related services, especially in rural areas. One example are entrepreneurial partnership networks, which encourage to consider second homes in business strategies and in developing services for second homers.

We outline concrete ways we have developed to improve networking and collaboration between second homers and other actors. "Laiturilla" forums and seminars have created new opportunities for second homers to participate in their second home region and brought various actors involved in second home dwelling to a common table. Constant dialogue and interaction between second homers and other actors will increase awareness and understanding of the importance of second homes. This approach involves different actors and utilizes new research data to address and develop issues related to second homes.

Second home owners whose permanent address is outside the region have limited opportunities to participate in second home regions even though they play a significant role in development of rural communities, both economically and socially. The "Mökkilaiturilla" mobile application is a new way to reach working age second homers in particular. The mobile application enables the development of interaction with second homers through data communication and data collection, as well as the temporal and spatial comparison of spatial data. The responses to the application-based service survey provided a progressive outlook on the use of holiday home services in South Savo. In the future, the application should be further developed and, among other things, joint development by different actors should be made possible.

Second homes are a global phenomenon and there are second home regions around the world that have a lot in common with South Savo. International models for the development of second home dwelling and co-operation with second homers should be utilized. Many areas where traditional livelihoods have subsided have been able to make second homes a success factor. Continuing international networking and co-operation with, for example, the Norwegian Valdres region it is possible to learn and share what we have learned. Our goal is to continue to develop into the best second home region in our country, and collaboration with international researchers and developers will continue to be important in that goal.

Keywords: second homes, second homers, second home owners, multiple dwelling, multilocational dwelling, regional development, local development, rural areas, South Savo, local vitality, mobile application, participation

1 VAPAA-AJAN ASUMISEN KEHITTÄMINEN EDELLYTTÄÄ VUOROVAIKUTUSTA

MANU RANTANEN

Mökkeilyä on pidetty läpeensä suomalaisena ilmiönä. Täällä se on saanut omia kulttuurisia muotojaan ja on keskeinen osa suomalaisuuden kertomusta saunoineen, juhannuksenviettoineen ja järvineen. Järvi-Suomi onkin yksi vapaa-ajan asumisen ydinalueita maassamme. Laajemmin tarkasteltuna mökkeily on osa globaalia monipaikkaisen asumisen ilmiötä, jossa ihmiset muodostavat tunnesiteitä itselle tärkeisiin paikkoihin ja myös asuvat eri paikoissa esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelun mukaan.

Julkishallinnon suhtautuminen vapaa-ajan asumiseen on ollut ristiriitaista: toisaalta sitä on pyritty marginalisoimaan jättämällä se matkailun kategoriaan yksipaikkaiseen asumiseen perustuvassa tilastoinnissa ja lainsäädännössä, toisaalta sitä on haluttu nostaa esiin jopa taantuvan maaseudun pelastajana. Eniten on korostettu vapaa-ajan asumisen taloudellista merkitystä, joka onkin merkittävä erityisesti mökkivaltaisen maaseudun kunnissa. Suurimmat aluetaloudelliset vaikutukset ovat seurausta mökkiläisten yksityisestä kulutuksesta, vaikka keskustelua usein ovatkin dominoineet vapaa-ajan asumisen vaikutukset julkisen sektorin talouteen esimerkiksi verotuksen kautta. Kehittämisspoliittisissa yhteyksissä vapaa-ajanasukkaiksi¹ nimitettyyn ryhmään liittyy monia muitakin ominaisuuksia, joita on pidetty potentiaalisina kuntien elinvoiman lisäämisessä. Monilla heistä on esimerkiksi verkostoja, osaamista ja halukkuutta toimia mökkipaikkakuntansa parhaaksi.

Vapaa-ajan asuminen ja sen seuraukset konkretisoituvat paikoissa. Se ilmenee kausittaisena liikkeenä kaupunkien ja maaseudun välillä, täyttää kaupat, torit ja kyläjuhlat, terveyskeskukset ja rannat. Etelä-Savon vapaa-ajanasukkaista 66 prosenttia tulee maakunnan ulkopuolelta, valtaosin pääkaupunkiseudulta. Heidän tavoittamisensa vaatii aikaa, rahaa ja suunnitelmallisuutta. Perinteinen postitiedottaminen kevätkirjeineen on monissa kunnissa jo käytäntö, mutta kuinka suhdetta vapaa-ajanasukkaihin voitaisiin kehittää entistä vuorovaikutuksellisemmaksi? Tämä lähentäisi vapaa-ajanasukkaita omaan mökkikuntaansa, helpottaisi palvelujen löytymistä ja samalla hyödyttäisi aluekehitystä.

Monipaikkainen asuminen on luonteensa vuoksi kehittämiskohteena haasteellinen. Sen keskeisiä kehittämisen areenoja ovat kunnat. Paikallisilla asukkailla, yrityksillä, yhdistyksillä ja kunnallishallinnolla on vapaa-ajan asumiseen omia näkemyksiään ja tavoitteitaan, jotka myös vaihtelevat alueittain ja eri aikoina. Vapaa-ajan asuminen on siten esimerkki ilmiöstä, jonka kehittäminen vaatii hyvää yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Sen onnistunut hallinta (governance) ei siten ole mahdollista ilman prosesseja, joissa on mukana eri hallinnon tasojen lisäksi yksityisiä toimijoita, kuten yrityksiä ja vapaa-ajanasukkaita, sekä kehittämis- ja tutkimusorganisaatioita (ks. Emerson ym. 2011²).

1 Raportissa käytetään nimityksiä mökkiläinen, mökkeilijä, vapaa-ajanasukas ja monipaikkainen asukas rinnakkain, asiayhteydestä riippuen (ks. tähän liittyvää käsitteiden määrittelyä luvuissa 2 ja 3).

2 Kirk Emerson, Tina Nabatchi and Stephen Balogh (2011). An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*.

Monipaikkaisen asumisen kehittämishaasteet liittyvät usein vapaa-ajanasukkaiden osallistumismahdollisuuksiin ja toisaalta paikallisten toimijoiden keskinäisen yhteistyön sujuvuuteen. Raportin keskeinen kysymys onkin, *kuinka vapaa-ajanasukkaiden ja mökkivaikuttajien kuntien vuorovaikutusta voidaan parantaa*. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on vuorovaikutuksen paranemisen kautta lisätä vapaa-ajanasukkaiden mahdollisuuksia osallistua mökkikuntien elämään ja samalla lisätä vapaa-ajan asumisen myönteisiä aluekehitysvaihtoehtoja.

Aloitamme pohtimalla mökkiläisten mökkipaikkasuhteiden, elämäntilanteiden ja sosiaalisten sidosten merkitystä heidän osallistumiselleen mökkikuntien elämään. Tämän jälkeen tarkastelemme monipaikkaisen asumisen hallintaa ja vapaa-ajan asumisen merkitystä Etelä-Savon kehityksessä. Paikallisella tasolla tehdyt ratkaisut ja yhteistyö ovat vapaa-ajan asumisen kehittämistyön onnistumisessa keskeisiä, joten kerromme haastattelujen ja kyselyjen tulosten perusteella alueen kuntien viranhaltijoiden, yhdistysten ja yritysten edustajien näkemyksistä siihen liittyen. Esittelemme lopuksi ratkaisuja, joita olemme löytäneet monipaikkaisen asumisen vuorovaikutushaasteeseen, nimittäin Laiturilla-foorumeja ja -seminaareja, Mökkilaiturilla-mobiilisovellusta sekä kansainvälistä tutkija- ja kehittäjäverkostoa (kuva 1).

Seuraavien lukujen loppuun on nostettu kunkin luvun keskeiset havainnot laatikoihin, joista kiireisen lukijan on ne helppo lukea.

Kuva 1. Raportin teemat.

2 MÖKKILÄISYYS SIDOKSENA MÖKKIKUNTAAN

TORSTI HYYRYLÄINEN JA MANU RANTANEN

Tämän luvun tarkoituksena on taustoittaa raportissa käsiteltäviä aihepiirejä määrittelemällä joitakin käsitteitä ja kehystämällä aihetta teoreettisesti.

Osallistumisen tarkoitus on olla osa sosiaalista. Osallistumisen tavoitteena on tulla osaksi ja vaikuttaa sosiaalisissa yhteisöissä. Tässä yhteydessä erityisen kiinnostava kysymys on, mikä on maantieteellisen **paikan** merkitys sosiaalisena merkitysrakenteena, osallistumisen ja sitoutumisen kohteena. Yleisesti paikkaa voidaan tulkita konkreettisena kontekstina, johon asiat kiinnittyvät ja johon erilaisia merkityksiä, tunteita, muistoja ja ajatuksia kiinnitetään, puhumattakaan fyysisistä rakenteista ja investoinneista, joita erilaisiin paikkoihin tehdään. Paikka voi olla pienesti tai laajasti yhteinen, jaettu kokemus tai kollektiivinen paikatunne.

Osallistuminen liittyy ihmisten lajityypilliseen sosiaalisuuteen. Olemme kauan aikaa sitten oivaltaneet, että selviydymme parhaiten yhdessä toimien ja yhteisiin tavoitteisiin tukeutuen. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus on voimakas tunne. Yhteisöstä ulos sulkeminen koetaan rangaistuksena, ja yksinäinen ihminen sairastuu muita useammin. Ihmisen yhtenä perustavana tarpeena on saada tunnustusta ja turvaa sosiaaliselta yhteisöltä. Elämänhalu, kiinnostus ja uteliaisuus uutta kohtaan liittyvät siihen, miten ihmiset luovat yhdessä merkityksiä ja tekevät elämästä merkityksellisen. *Osallistuminen on tie yhteisön jäsenyyteen.*

KESÄMÖKKI JA MÖKKILÄISYYS

Kesämökki on erinomainen esimerkki maantieteellisestä paikasta, jonka voi kokea monella tavalla merkitykselliseksi – yhdessä ja yksityisesti. Kesämökkiin liittyy paikan historiaa, sosiaalista muistia, ympäröivää luontoa ja maisemia sekä suhde paikallisyhteisöön, kylään, kuntaan ja sen asukkaisiin, sukuihin tai muihin kesäasukkaisiin.

Kesämökki voidaan määritellä asunnoksi, jota käytetään pääasiassa vapaa-ajalla. Palkkatyössä olevan näkökulmasta tämä tarkoittaa, että mökin käyttö ajoittuu lomien ja viikonloppujen yhteyteen. Sanan etuliite ”kesä” viittaa juuri pidempien lomien ajankohtaan. Yrittäjien ja työelämän ulkopuolella olevien, kuten eläkeläisten ja nuorten, näkökulmasta kyseinen määritelmä ei ole yhtä osuva. Kesämökki ei yleensä ole perheen ainoa asunto, vaan vakituinen kotipaikka on toisaalla. Kesämökistä käytetään myös puhekielistä nimitystä kakkosasunto.

Vapaa-ajanasunto ja *vapaa-ajanasukas* otettiin käsitteinä johdonmukaisesti käyttöön saaristo- ja maaseutupolitiikassa 1990-luvulla. Niillä haluttiin korostaa mökkeilyn toivottua muuttumista omakotimaiseksi osa-aika-asumiseksi. Mökkiläiset haluttiin nähdä vahvemmin kuntiin integroituvina kausiasukkaina. Mainittujen nimitysten käyttö on jatkuvasti yleistynyt erityisesti virallisissa yhteyksissä. Tästä huolimatta mökkiläinen-nimitys on säilynyt arkipuhunnassa yleisimpänä. Mökkiläisyys sisältää positiivisen konnotaation, vaikka se voidaankin kokea myös ilmiön merkittävyyttä vähättelevänä.

Mökkiläisyys voidaan tulkita ihmisten sosiaalisena kiinnittymisenä ja tunnesidoksena omaan mökkipaikkaan ja laajemmin mökkipaikkakuntaan. Mökkiläisyys liittyy myös kysymykseen *monipaikkaisesta* asumisesta ja elämästä. Perhepiirissä voi kotipaikan ja siellä sijaitsevan kodin lisäksi olla myös useampia mökkipaikkoja, jotka ovat sukujen liittymisvaiheissa tulleet perintönä perheelle.

MÖKKEILYN MERKITYS SOSIAALISTEN SIDOSTEN TARKASTELUN VIITEKEHYKSESSÄ

Ranskalainen sosiologian professori *Serge Paugam* on tutkimuksissaan kuvannut ihmisen moninaisia sosiaalisia siteitä (*social bonds*) ja kiinnittymistä sosiaalisiin verkostoihin ja yhteiskuntaan. Paugamin mukaan ihmiset ovat syntymästään lähtien keskinäisriippuvaisia toisistaan. Paugam on korostanut erityisesti työn ja työnjaon kautta syntyviä suhteita, joita hän tutkii *organaisen osallistumisen* siteinä (*organic participation bonds*). Tämä työn merkityksen painotus on tehnyt Paugamista tunnetun erityisesti työttömyyden tutkijana (esim. Paugam 2016).

Paugamin ajattelusta inspiroituneina olemme jäsentäneet tähän mökkeilyn hallinnan kontekstiin lähestymistavan, jossa **mökkipaikan merkitysten nähdään jäsentyvän osana erilaisia henkilökohtaisia, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia suhteita**. Paugamin tapaan tulkitsemme sosiaalisten suhteiden rakentuvan: 1) perhepiirissä (*lineal bonds*), 2) työelämässä (*organic participation bonds*), 3) kansalaisuuden piirissä (*citizenship bonds*) ja 4) valittujen suhteiden kautta (*elective participation bonds*). Näiden kategorioiden osuudet vaihtelevat sekä yksilöllisesti että elämänkaaren eri vaiheissa. Seuraavassa hahmotamme tarkemmin näitä osa-alueita mökkeilyn kontekstissa.

Perhesiteet ja sukulaisuus ovat sosiaalisuuden perustana moninaiset. Vanhempien ja lasten, laajemmin perheen välisten suhteiden merkitys vaihtelee kulttuurisesti, mutta yleisesti sillä voi sanoa olevan suuri vaikutus ihmisen elämänsä elämisessä. Nämä ”verisiteet” eivät ole ihmisen itsensä valittavissa vaan tulevat annettuina. Ihmiset kokevat edelleen erilaisia velvoitteita perhettä kohtaan. Perhe voi myös tukea yksilöitä niin emotionaalisesti kuin taloudellisesti.

Kesämökki siirtyy usein suvun perintönä. Mökki voi muodostua koko perheen tapaamis- ja kesänviettopaikaksi, johon kokoonnutaan suvun kesken. Mökillä voi kokea menneiden sukupolvien läheisyyden. Maiseman ja esineistön tuttuus vahvistavat tunnesidettä mökkiin. Tätä kulttuuriympäristöä halutaan vaalia. Monille mökki on paikka, joka elämän eri vaiheissa on pysynyt, vaikka muut asuinpaikat ovat vaihtuneet (Pitkänen 2011). Vanhemmilla mökeillä on oma erityinen historiansa, johon voi myös liittyä sidoksia paikallisyhteisöön ja muihin perheisiin. Suvussa siirtyneen mökin merkitysrakenne onkin hyvin toisenlainen kuin välittäjältä ”jostain” hankitulla vapaa-ajanasunnolla.

Työelämässä toimivat (pääasiassa 15–65-vuotiaat) viettävät merkittävän osan arjestaan työpaikoilla ja työtehtävissä. Työelämään osallistumisella on iso merkitys ihmisen identiteetille. Ammatillinen identiteetti, osaaminen, pätevyyden tunne ja arvostus sekä työhön liittyvät moninaiset verkostot ovat äärimmäisen tärkeitä ihmisen hyvinvoinnin ja elämänlaadun kannalta. Palkkatyö on kuitenkin myös hyvin sitovaa ajankäytöllisesti, mikä on oleellinen tekijä ihmisen ajankäytön jäsentymisessä. Monipaikkaisen työn kannalta on ratkaisevaa, missä määrin työntekijälle on mahdollista järjestellä ja päättää itse siitä, miten hän organisoii

omaa työtään, missä ja miten hän työn tekee. *Työn muutos* onkin aiheemme kannalta erittäin merkittävä laajavaikutteinen taustamuuttaja. Työelämässä oleville ihmisille mökkeily on osa työstä irtautumista. Se on heille vapaa-ajan sfääriä, jonka merkitys kiireisen työelämän vastapainona koetaan vahvana.

Mökkeilyn yleistyminen 1960-luvulta alkaen liittyy lisääntyvään vapaa-aikaan ja suomalaisen keskiluokan vaurastumiseen. Ensin vapaa-aika lisääntyi ylemmissä yhteiskuntaryhmissä, kuten opettajilla, mutta kesälomalakien myötä vapaa-aika alkoi lisääntyä kaikissa palkansaajaryhmissä. Perinteisissä maataloustöissä vapaa-aika on rakentunut eri tavalla. Maatalousyrittäjät tulivat lomalainsäädännön (MYEL) ja vuosilomalain piiriin myöhemmin, 1970-luvun alkupuolella.

Mökinomistajien keski-ikä on noussut pitkään (nykyisin 63 vuotta, Suomen virallinen tilasto 2018). Monet heistä ovat eläkeiän kynnyksellä tai jo eläkkeelle siirtyneitä. Eläkkeelle jäämisen jälkeen mökeillä vietetty aika yleensä lisääntyy, ja mökeillä käydään niin kauan kuin terveys sallii. Eläkkeelle siirtymisen myötä ihmisten ajankäyttö jäsentyy oleellisesti uudelleen, jähän ”vapaa-aikaa” näin enemmän jaettavaksi perheen, lastenlasten, harrastusten ja yhteiskunnallisen elämän piireihin. Tällöin myös mökkiläisille tulee mahdolliseksi osallistua aktiivisemmin mökkipaikkakuntien yhteisölliseen toimintaan. Työelämästä kokonaan tai osittain siirtyneillä eläkeläisillä on myös paljon *orgaanisen osallistumisen* ajan pääomaa eli työelämän yhteyksiä ja verkostoja, jotka voivat olla mökkikunnan hyödynnettävissä. Yrityskummit ovat esimerkki yhdestä tällaisesta ryhmästä, jotka hyödyntävät osaamis- ja suhdetähtänsä mökkipaikkakuntien yritysten kehittämisessä.

Kansalaisuudella tarkoitetaan vapaiden kansalaisten osallistumista yhteiskunnan toimintaan merkityksellisellä tavalla. Kansalaisuuden käsitteestä on olemassa paljon tieteellistä keskustelua, ja sitä onkin vaikeaa täsmällisesti rajata koskemaan vain politiikkaa tai virallisia demokraattisia prosesseja, kuten vaaleihin osallistumista. Kansalaisuuden saaminen ja kansalaiseksi tunnistaminen on kuitenkin yhteiskunnallisesti merkittävä rooli, jonka pohjalta kaikki perusoikeudet ja velvollisuudet määrittyvät. Kansalaisuus takaa ihmisille muista sosiaalisista suhteista riippumattoman, yhteiskunnallisesti tasavertaisen aseman ja mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja päätöksentekoon.

Suomessa kansalaisuuden rinnalla keskeisenä määritelmänä on kotipaikka- ja kuntalaan perustuva *kuntalaisuus*, jonka kautta ihmisillä on oikeuksia ja velvollisuuksia myös vakituksen kotipaikkansa ulkopuolella esimerkiksi kiinteistön omistamisen kautta. Mökinomistajalle syntyy omistuksensa kautta velvollisuuksia osallistua kiinteistöveron maksamiseen sekä muiden kunnallisten palvelujen, erityisesti jätehuollon, järjestämiseen. Osallistuminen tienpitoon tienhoitokuntien kautta on osa paikallisia velvoitteita. Mökkiläiset voivat olla jäseninä kunnallisissa johtokunnissa mutta eivät lautakunnissa. Mikäli he eivät asu mökkipaikkakunnalla, he eivät ole äänioikeutettuja eivätkä voi asettua ehdolle vaaleihin. (Valtiovarainministeriö 2018.)

Paugamin esittämistä kategorioista neljäs, **vapaasti valittavat suhteet**, viittaa henkilökohtaisten ystävyyssuhteiden lisäksi niihin sosiaalisiin verkostoihin ja organisaatioihin, jotka kuuluvat *kansalaisyhteiskunnaksi* määritellyn vapaaehtoistoiminnan piiriin. Monenlaiset vapaaehtoisuuteen ja talkootoimintaan nojaavat järjestöt ja niissä tehtävä työ ovat näiden sosiaalisten suhteiden perusta. Tähän toimintaan käytettävissä oleva aika riippuu luonnollisesti siitä, miten paljon ihminen on sidottu palkkatyöhön ja miten hän pystyy sovittamaan yhteen työtä, vapaa-aikaa ja perhe-elämää. Vapaasti valittavissa suhteissa ihminen voi sitoutua asioihin, joihin hänellä on aito motiivi, jopa intohimo. Harrastukset tai henkilökohtaiset

kiinnostuksen kohteet tulevat merkityksellisiksi. Ihmisen oma päätösvalta näiden suhteiden syntymisessä on suurin ja, toisin kuin työelämässä, hän valitsee ne hyvin pitkälle itse.

Mökkeilystä voi tulla harrastus, johon halutaan sitoutua ja johon ollaan valmiita investoimaan sekä taloudellisesti että henkisesti. Mökillä *pistäytyminen* on palkkatyössä olevalle henkilölle mahdollisuus irtautua oman harrastuksensa pariin. Eläkeläiselle, joka parhaimmillaan viettää mökillä yli puolet vuodesta, kyse ei enää todennäköisesti ole samalla tavalla harrastuksesta, vaan siitä tulee ennemminkin elämänmuoto, asumista vaihtoehtoisessa ympäristössä.

Mökki voi myös toimia perheen harrastusten tukikohtana. Kaikki luontoon liittyvät harrastukset, kuten metsästys ja kalastus, vesillä liikkuminen, marjastus, sienestys tai muut luontoharrastukset, sopivat hyvin mökkeilyyn. Mökki voi perheensisäisesti toimia eri sukupolvien harrastuksia sitovana tukikohtana, jota käytetään eriaikaisesti ja eri tarkoituksiin. Mökki voi toimia tukikohtana myös erilaisille kulttuuriharrastuksille, joita maaseutukunnissa varsinkin kesäaikana on tarjolla runsaasti: teatteria, konsertteja, taidenäyttelyitä ja kulttuurikohteita. Kunnat ovat huomanneet, että mökkiläiset ovat suuri kulttuuri- ja taidetapahtumien kuluttajajoukko. Mökille ei enää mennä vain lukemaan kirjaa ja makoilemaan riippumatossa. Siellä vietetään vilkasta kulttuurielämää ja harrastetaan.

ELÄMÄNKULKU, KOMPENSAATIOHYPOTEESI JA SITOUTUMINEN MÖKKIPAIKKAKUNTAAN

Elämänkulku tarkoittaa ihmisen elämään liittyvää, aikaan sidottua elinkaarta yksilöllisine tapahtumineen ja yhteiskunnallisine sidoksineen. Elämänkulussa sosiaaliset suhteet muuttuvat ihmisen henkilökohtaisen tilanteen, iän ja eri vaiheiden myötä. Vaikka näissä suhteissa on yksilöllistä vaihtelua, niihin vaikuttaa suuresti myös yhteiskunnan laajempi rakenteellinen muutos.

Esimerkiksi työaikalain muutokset ja lakisääteiset lomakaudet vaikuttivat ratkaisevasti ihmisten vapaa-ajan viettoon. Kahdeksantuntiseen työpäivään ja vapaisiin viikonloppuihin siirtyminen on itse asiassa luonut koko vapaa-ajan käsitteen. Mökkeilyn yleistymisen on suoraan suhteessa siihen, että keskiluokkaistuvilla suomalaisilla on enemmän aikaa käytettävissä lomailuun. Voimakas muuttoliike kaupunkeihin 1960- ja 1970-luvuilla loi asetelman, jossa useilla suomalaisilla säilyi tuore yhteys kotiseutuun ja maaseudulla oleviin lomapaikkoihin. Tämä yhteys oli voimakas ja näkyy yhteiskunnassa edelleen.

Yhä useampi mökkiläinen on kuitenkin syntynyt toisella paikkakunnalla kuin missä mökki sijaitsee. Mökkeilijäsukupolvet ovat parhaillaan vaihtumassa, mistä johtuen on paljon pohdittu sitä, minkälaiseksi seuraavan mökinomistajasukupolven suhde kesämökkiin ja mökkipaikkakuntaan muodostuu. Sillä on suoria vaikutuksia mökkien käyttöön ja myös osallistumiseen mökkipaikkakuntien elämään.

Saaristo- ja maaseutupolitiikassa on 1980-luvulta lähtien kiinnitetty huomiota paikallisten ja mökkiläisten välisiin suhteisiin. Taustalla on ajatus, että mökkiläiset korvaavat vähenevää maaseutuväestöä paitsi kuluttajina myös aktiivisina toimijoina ja kehittäjinä. Monissa kunnissa onkin muodostunut perinteeksi ”paikallisia ja mökkiläisiä yhdistävien” kesätapahtumien järjestäminen. Monet mökkiläiset ovat mukana näissä tapahtumissa osallistujina tai talkoissa.

Yhtenä yhteiskunnan oleellisena rakenteellisenä muutoksena mainitaan työn muuttuminen. On esimerkiksi hahmoteltu tulevaisuuden yhteiskuntaa, jossa työ on niukentunut ja monilta suorastaan loppunut. Tällaisessa tulevaisuudessa työtä tekevät enää korkeasti koulutetut tietotyöläiset ja robotit hoitavat suurimman osan fyysisestä työstä. Joka tapauksessa työstä tulee entistä liikkuvampaa, eikä tietotyötä enää tarvitse sitoa vain yhteen paikkaan. Tämä mahdollistaa monipaikkaisen ja liikkuvan työn tekemisen entistä useammille mutta samalla voi toisaalta lisätä rakenteellisen työttömyyden ongelmaa.

Myös vapaa-aika on lisääntynyt, eikä käännettä siihen ole näköpiirissä. Tämä tarkoittaa lisääntyvää mahdollisuutta ihmisille tehdä omia, arvopohjaisia valintoja. Mikäli ihmisten toimeentulo voidaan turvata vähenevän palkkatyön tilanteessa (esimerkiksi kansalaispalkalla), työn muutos mahdollistaa muiden sosiaalisten suhteiden aktivoimisen. Tässä tilanteessa ihmiset voisivat kiinnostua enemmän kansalaisyhteiskunnan toiminnoista ja hakea merkityksellisyyttä elämäänsä esimerkiksi järjestöissä tapahtuvan työn kautta. Tähän liittyy huomionarvoisella tavalla se, että juuri vapaasti valittavien sosiaalisten suhteiden merkitys ihmisten merkityksellisen elämän lähteenä voi tulevaisuudessa korostua.

Paugamin (2016, 29) esittämän *kompensoitiohypoteesin* mukaan edellä kuvattujen sosiaalisten sidosten suhteet voivat merkittävästi muuttua. Parhaimmillaan ne voivat tukea mutta myös kompensoida toisiaan. Esimerkiksi työelämän sidosten heikentyessä työttömyyden tai eläköitymisen myötä muut sidokset voivat vahvistua. Näin ei Paugamin mukaan kuitenkaan itsestään selvästi käy. Esimerkiksi työttömyystilanteessa myös muut sidokset voivat murtua. Vaikka eläkkeelle siirtyessä mahdollisuus ja kiinnostus lisätä mökkeilyä voivat kasvaa, Paugamin tulkintaa seuraten on perusteltua todeta, ettei tämä tapahdu automaattisesti.

Kilpailu ihmisten huomiosta ja ajasta on myös lisääntynyt. On todennäköistä, että työn muutoksen myötä monet kansalaisyhteiskunnan toimijat ja organisaatiot aktivoituvat lisääntyvän vapaa-ajan mahdollistaman sosiaalisen pääoman hyödyntäjinä. Tämän monipuolistuvan kentän tarjonnassa kysymys osallistumisesta oman mökkipaikkakunnan tai lähiyhdistöön kehittämiseen on kysymys, johon ei ole helppoja vastauksia. On kuitenkin riski pitää itsestään selvänä sitä, että ihmiset käyttäisivät lisääntyvän vapaa-aikansa juuri siellä, missä heidän mökkinsä sijaitsee.

Suhde mökkipaikkaan on vahvasti tunnepohjainen. Sen on todettu suuntautuvan pyrki- mykseen säilyttää aiempaa maaseutuidyllä (Kondo ym. 2012) mutta myös osallistumiseen projektinomaisiin kansanliikkeisiin esimerkiksi järvien kunnon puolesta. Paikkaan kiinnittymisen on todettu vapaa-ajanasukkailla olevan jopa vahvempaa kuin paikallisilla asukkailla mutta suuntautuvan ennen kaikkea luonnonympäristöön. Ympäristön ja luonnon suojeluun liittyvä aktiivisuus voi myös jakaa mielipiteitä erityisesti silloin, kun näkökulma joutuu ristiriitaan paikallisen elinkeinon edistämisen kanssa.

Suhde paikallisyhteisöön on vahvempi niillä, joilla on aiempia tai edelleen jatkuvia perhesiteitä alueelle. Paikallisyhteisö voi hyötyä näiden vahvojen siteiden kautta myös muualla asuvien vapaa-ajanasukkaiden osaamisesta (Gallent 2014). Jo ennestään tunnetun perheen edustajan on myös helpompi lähestyä paikallisia. Sen sijaan muualta tuleville vapaa-ajanasukille on suuremman vaivan takana rakentaa suhdetta paikallisyhteisöön. Usein suhde naapurimökkeilijöihin muodostuu vähitellen läheisemmäksi, mutta tavallisesti fyysisestikin kauempana sijaitseva paikallisasutus jää helposti kaukaiseksi. Motiiveina lähteä mukaan paikalliseen toimintaan voivat oman harrastustoiminnan lisäksi olla paikallisten palvelujen helpompi löydettävyyys ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen. Tällaisissa tilanteissa on ratkaisevan tärkeää, että paikallisyhteisö on helposti lähestyttävä ja haluaa puolestaan huomioida

vapaa-ajanasukkaita toiminnassaan. Sekä vapaa-ajanasukille että paikallisille suunnatut foorumit lisäävät yhteistä ymmärrystä ryhmien tavoitteista. Ne voivat olla sekä fyysisiä että virtuaalisia (ks. Rantanen & Hyyryläinen 2012).

DIGITALISAATIO SOSIAALISTEN SITEIDEN MUUTTAJANA

Merkittävänä megatrendinä on lähes kaikki sosiaaliset suhteet läpäisevä digitalisoituminen. Se tarkoittaa ensinnäkin uusien digitaalisten teknologioiden käyttöönottoa ja tehokasta hyödyntämistä niin työssä kuin muussakin inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Toiseksi digitalisoituminen vaikuttaa sosiaalisten suhteiden laatuun. Se avaa täysin uusia mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalisia suhteita, hankkia tietoa ja osallistua sosiaaliseen kanssakäymiseen eri medioissa.

Vuorovaikutuksen digitalisoituminen näkyy myös mökkiläisten arjessa. Esimerkkinä voi mainita mökkiläisten keskinäisinä tiedotus- ja keskustelukanavina mökkipaikkakunnille usein spontaanisti syntyneet foorumit, muun muassa Facebook-sivustot, kuten Kangasniemi-foorumi ja valtakunnallinen Mökkihöperöt. Näissä mökkiläisyys näyttäytyy läheisenä harrastuksena, jonka yhteydessä voidaan ylläpitää ja rakentaa tunnepohjaista suhdetta mökkipaikkakuntaan kotisohvalta. Mukana näillä foorumeilla on myös kunnan julkisia ja yritysten toimijoita, jotka voivat hyödyntää sivustoja tiedotuskanavinaan.

Sosiaalisten suhteiden kannalta digitalisaatio on sekä uhka että mahdollisuus. Se vaikuttaa kaikkiin edellä esitettyihin sosiaalisen vuorovaikutuksen kategorioihin ja muuttaa nii-

Kuva 2. Suhde mökkipaikkaan on monille mökkiläisille tärkeä. Kuva: Tuula Pihkala.

tä laadullisesti. Perheen sisäisten suhteiden kannalta hyödyt ovat ilmeiset: mobiililaitteilla on paljon helpompi olla yhteydessä perheen jäseniin ja sukulaisiin. Sosiaalinen media voi tuoda tietoisuuteemme paljon sellaista, jota emme muuten tiedostaisi. Työelämän suhteissa digitaalisuus on jo muuttanut työn tekemistä, vuorovaikutuksen piirejä ja rytmiä. Myös kansalaisyhteiskunta on päässyt hyvin mukaan digitalisaation virtaan. Sosiaalisessa mediasa keskustellaan vilkkaasti kansalaisia kiinnostavista asioista, siellä aloitteellisuus on selvästi nähtävissä. Sosiaalinen media on noussut vahvaksi kansalaisten vaikuttamisen kanavaksi, joka kehittyy koko ajan. Ihmisillä on nykyisin verkon kautta ja digitalisoituneessa toimintaympäristössä hyvät mahdollisuudet etsiä ja löytää uusia kohteita, joihin voisi sitoutua. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset joukkorahoituskanavat ja sosiaaliset pop up -yhteisöt.

Vapaa-ajastamme on tullut monimuotoisempaa ja mahdollisuuksiltaan lähes ääretöntä. Tässä kentässä kilpailevat myös kunnat kansalaisten huomiosta. Nykyisin ajatukset omasta kunnasta jäsenytyvät ihmisille hyvin monien medioiden kautta. Informaatiovirrassa kunnalliset ilmoitukset ja mainoskampanjat jäävät helposti huomaamatta. Digitaalisen ajan viestintä edellyttääkin kokonaisvaltaista otetta ja monikanavaista toimintaa. Mielikuvaa esimerkiksi Mikkelistä ei enää voi rakentaa vain mainoskampanjoilla, vaan siinä on otettava käyttöön laajempi menetelmäarsenaali. Yhtenä osana tätä kokonaisuutta voisi olla mökkiläisten entistä parempi huomioon ottaminen kuntalaisina, jotka voivat ja potentiaalisesti haluavat osallistua ja vaikuttaa paikkakunnan kehitykseen.

MÖKKIPAIKKASUHDE MÖKKILÄISTEN OSALLISTUMISEN LÄHTÖKOHTANA

Ihmisten sosiaaliset siteet vaihtelevat yksilöllisesti ja elämänvaiheiden mukaan. Eri elämänvaiheissa olevilla ja erilaisen taustan omaavilla mökkiläisillä on hyvin erilaisia lähtökohtia osallistua mökkipaikkakuntien elämään. Monet mökkiläiset voivat kuitenkin hyödyntää sosiaalisia sidoksiaan pääomana, joka parantaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua ja vaikuttaa mökkipaikkakunnan kehitykseen. Mökkivaltaisten alueiden vahvuus on siinä, että mökkipaikka ankkuroi monimutkaisilla tavoilla myös mökkiläisten sosiaalisia suhteita kuntiin. Nämä suhteet ovat potentiaalisia resursseja paikallisessa kehittämisessä.

Mökkipaikkaan liittyvä tunneside luo perustan motiiveille osallistua. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että paikkasuhde motivoi mökkiläisiä antamaan osaamis- ja muita resurssejaan mökkipaikkakuntansa hyväksi. Mökkipaikkarakkaus voi johtaa esimerkiksi paikallisten kehittämishankkeiden vastustamiseen, mikäli niiden koetaan heikentävän mökkeilykokemusta. Tähän paikantuu monia potentiaalisten kiistojen ja ristiriitojen aihioita. Toisaalta positiiviset kokemukset mökillä voivat heijastua myönteisesti käsityksiin mökkipaikkakunnasta myös laajemmin, ja tätä myönteistä viestiä myös levitetään aktiivisesti. Mikäli mökkiläisillä on aiempia perhesiteitä mökkipaikkakunnalle, ne voivat saada heidät kokemaan vastuuta alueen menestymisestä laajemminkin.

Työelämä värittää muualla asuvien työikäisten mökkiläisten arkea siinä määrin, että heille ei ole useinkaan mahdollista asettua ”kehittäjän rooliin”, ellei sitä ole järjestetty esimerkiksi etäosallistumisella. Digitaaliset välineet voivatkin lisätä yhteisöllisyyttä mökkiläisten kesken, mutta paikallisia ja mökkiläisiä yhdistäviä sosiaalisen median yhteisöjä on toistaiseksi olemassa vähän. Odotuksia asetetaan työikäisille liikaakin tässä suhteessa. Sen sijaan eläkkeelle siirtyneillä on usein halukkuutta asettua alueella mentorin rooliin erityisesti silloin, kun tämä jatkaa luontevasti työelämästä tuttua roolia ja osaamisen hyödyntämistä.

- Mökkipaikkaan liittyvä tunneside on usein hyvin vahva.
- Mökkeilyn merkitys jäsentyy ihmiselle yksilöllisesti, osana hänen elämäntilannettaan ja sosiaalisia sidoksiaan.
- Mökkiläisten sosiaalisiin sidoksiin on varautunut pääomaa, joka voi suuntautua myös mökkipaikkakunnan elinvoimaisuuden edistämiseen.
- Mökkiläisten osallistuminen mökkipaikkakunnan kehittämiseen ei toteudu itsensä, vaan tarvitaan konkreettisia kanavia ja aktiivisuutta kunnan ja eri yhteisöjen taholta.
- Kesämökki voi kehittyä tukikohdaksi ja kiintopisteeksi monenlaisille ylisukupolvisille aktiviteeteille.

LÄHTEET

- Gallent, N. (2014). Bridging social capital and the resource potential of second homes: The case of Stintino, Sardinia. *Journal of Rural Studies* 38 (2015), 99–108.
- Kondo, M.C., Rivera, R. & Rullman Jr., S. (2012). Protecting the idyll but not the environment: Second homes, amenity migration and rural exclusion in Washington State. *Landscape and Urban Planning*. Volume 106, Issue 2, 30 May 2012, Pages 174–182.
- Paugam, S. (2016). Social Bonds and Coping Strategies of Unemployed People in Europe. *Italian Sociological Review*, Vol 6/1, pp. 27–55.
- Pitkänen, K. (2011). Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta/Historia- ja maantieteiden laitos. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0605-2/urn_isbn_978-952-61-0605-2.pdf
- Rantanen, M. & Hyyryläinen, T. (2012). Vapaa-ajan asukkaiden palvelujen tarjonnan ja kysynnän kohtaaminen Kouvolassa. Raportissa: Rehunen, A., Rantanen, M., Lehtola, I. & Hiltunen, M. J. Palvelujen saavutettavuus murroksessa. Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, raportteja 88. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/228130?show=full>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. 2018, Kesämökit 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 24.9.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_kat_001_fi.html
- Valtiovainministeriö (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. Valtiovainministeriön julkaisuja 3/2018. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160469>

3 MONIPAIKKAISUUS ON VASTAKAUPUNGISTUMISTA

OLLI LEHTONEN

YKSIPAIKKAINEN YHTEISKUNTA ON HAASTE MAASEUDUN KEHITYKSELLE

Aluerakenteen kehitystä on Suomessa kuvattu yleisesti väestö- ja työpaikkakehityksellä. Tutkimuksissa on kuvattu väestön ja työpaikkojen keskittyneen viimeisten vuosikymmenten aikana suurimmille kaupunkiseuduille samalla, kun pienemmät kaupungit ja maaseutu ovat yleisesti taantuneet. Tätä näkemystä haastan tässä kirjoituksessa tarkastelemalla väestökehitystä Suomessa huomioimalla monipaikkaisuuden osana väestökehitystä.

Yksinkertaisimmillaan monipaikkaisuus tarkoittaa, että ihmisillä on useampi kuin yksi oleskelu- tai asuinpaikka. Haukkalan (2011, 6) mukaan monipaikkaisuus koostuu eri paikoissa tapahtuvasta liikkumisesta, palveluista, työstä, harrastuksista, kokemuksista ja asumisesta. Monipaikkaisessa asumisessa on käytössä vähintään kaksi eri alueella sijaitsevaa asuntoa, joissa asutaan vuorotellen (Dittrich-Wesbuer ym. 2015). Tässä artikkelissa monipaikkaisuus liitetään vapaa-ajan asumiseen eli tilanteeseen, jossa suuri osa ajasta vietetään vapaa-ajanasunnolla virallisen asuinpaikkakunnan ulkopuolella. Ilmiötä voidaan kuvata myös kausiväestön käsitteellä. Tässä kirjoituksessa tarkastelen monipaikkaisuutta myös alueellisesti Etelä-Savon maakunnassa ja yhdistän siihen infrastruktuurin kehityksen – tässä artikkelissa valokuidun saatavuuden. Lopuksi tässä pohditaan kausiväestön merkitystä alueen infrastruktuurin kehitykselle.

Suomi on vahvasti yksipaikkaiseen asumiseen perustuva yhteiskunta, sillä asumisen ja työnteon monipaikkaisuuden vaikutuksia ei vielä huomioida päätöksenteossa tai suunnittelussa. Syynä tähän on, että monipaikkaisuuden synnyttämä ”näkyvätön väestö” ei näy perinteisissä väestötilastoissa, koska ilmiö on erittäin monimutkainen sosiaalinen ilmiö, jonka kokonaisvaltainen ymmärtäminen vaatisi lukuisten elämäntilanteiden huomioon ottamista. Viime kädessä kyse on ihmisten ja perheiden tavoittelemasta hyvästä elämästä, jossa painottuvat tapauskohtaiset ja elämäntilanteeseen liittyvät tekijät (Weichhart 2015). Monipaikkaiselta asumiselta puuttuukin vielä teoreettinen määritelmä ilmiön moniulotteisuuden vuoksi.

Monipaikkaisuuden heikkoa tietopohjaa voidaan pitää ongelmallisena, sillä tällöin tieto alueiden tosiasiallisesta käytöstä on vajavainen. Alueet eivät välttämättä tyhjenekään, vaikka niiden tilastoitu väkiluku vähentyisi, vaan niiden käyttö muuttaa luonnettaan pysyvämmästä käytöstä kausittaiseen käyttöön. Puutteet väkiluvun tilastoinnissa ovat antaneet harhaanjohtavan kuvan alueiden väkiluvun kehityksestä, koska tilastoitu väkiluku kuvaa ihmisten asuinpaikkaa vain vuoden viimeisenä päivänä eikä huomioi ihmisten liikkuvuutta vuoden aikana. Siksi tilastoidun väestökehityksen kuvaus on vain osa todellista alueiden väestökehitystä ja alueiden käyttöä, joka johtaa tilastoharhaan, jossa perinteisten tilastojen kyky tunnistaa alueiden todellista käyttöä on heikko. Tällä on moninaisia seurauksia alueiden tuleville kehitysmahdollisuuksille.

Esimerkiksi liikennepolitiikassa infrastruktuurin suunnittelun taustana on usein alueiden tilastoitu väkiluku ja sen kehitys. Liikennepolitiikassa uusliberalistisilla argumenteilla perustellaan liikennejärjestelmien kehittämisen kohdentamista kasvua tuottaviin toimenpiteisiin eli suurimpien kaupunkien sisäiseen tai niiden väliseen infrastruktuuriin. Tämä on ilmentynyt valtion rahoittamista liikenneinfrastruktuuriavustuksista, jotka ovat suurimmilla kaupunkialueilla huomattavasti suurempia kuin muilla alueilla (Liikenne- ja viestintäministeriö 2017). Myös kehittämispolitiikassa julkisen kehittämisrahoituksen, esimerkiksi valokuiturakentamisen, alueellisen jakamisen yhtenä kriteerinä on pysyvä asutus eli tilastoitu väkiluku.

Maaseudulla yksipuolinen tilastointi voi johtaa infrastruktuurin alikehittymiseen, mikä osaltaan vaikuttaa alueiden ja paikkojen kehitysmahdollisuuksiin. Vaikka kausiväestöä ei virallisesti tilastoida, ovat sen vaikutukset alueella samankaltaisia kuin pysyvän alueelle tilastoidun väestön. Kausiväestö tulisi huomioida esimerkiksi liikenteen, tietoliikenneverkkojen, veden- ja sähkönjakelun sekä jätehuollon suunnittelussa, mitoituksessa ja hallinnassa, koska se on alueille tilastoitua väestöä tarkempi infrastruktuurin kysynnän määrittäjä (Adamiak ym. 2017). Siksi tietoisuus kausiväestöstä on hyödyllinen kuvattaessa aluerakenteen kehitystä mutta hyödynnettävissä myös aluesuunnittelussa ja -kehittämisessä.

MONIPAIKKAISUUS MUUTTA KUVAA VÄESTÖKEHITYKSESTÄ

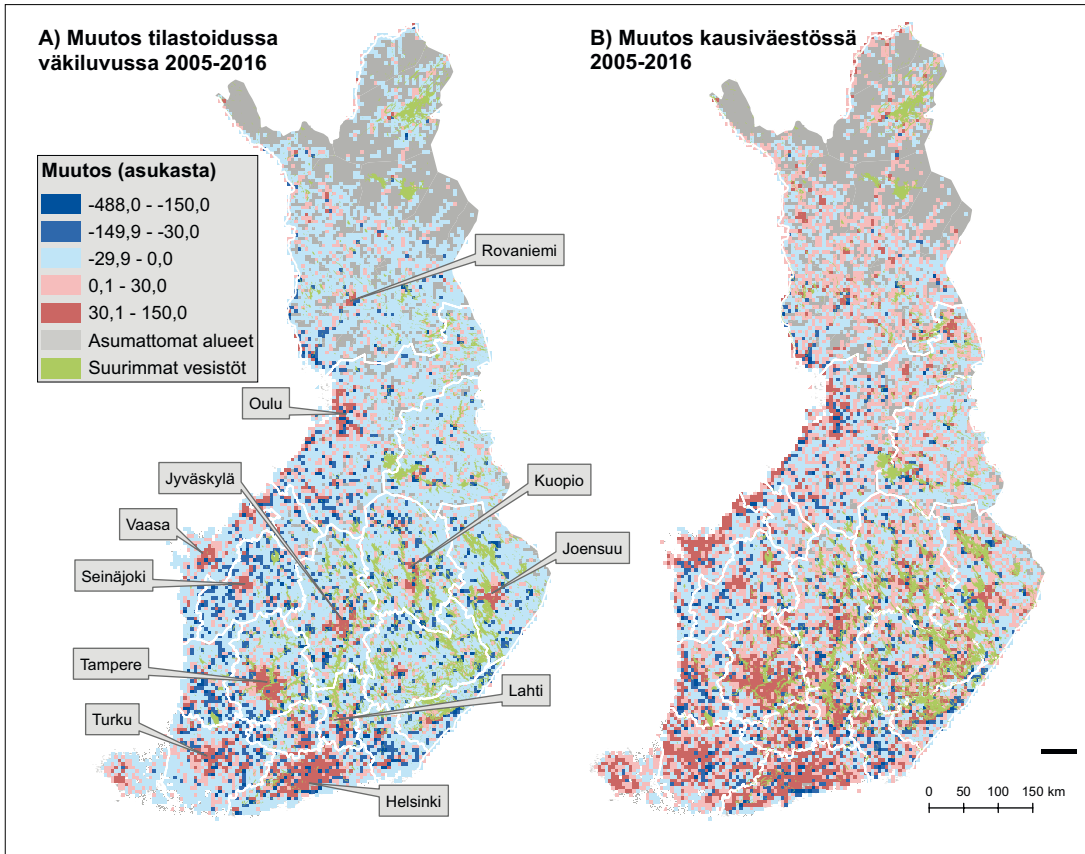
Monipaikkaisuus käsitetään tässä kirjoituksessa vapaa-ajan asumisena, sillä monipaikkaisuuden eri muodoista juuri se on volyymiltaan merkittävin ja kesämökkien esiintymisen avulla parhaiten arvioitavissa (Adamiak ym. 2017). Kesämökkien ja niiden käyttäjien lukumäärän perusteella on arvioitu, että Suomessa kausiväestön koko on noin 2,2 miljoonaa. Kesämökkien käyttäjät ovat selvästi suurin yksittäinen monipaikkainen väestöryhmä Suomessa (Pitkänen & Strandell 2018).

Kausiväestö on osa monipaikkaisuutta, ja se tarkoittaa arviota alueiden suurimmasta mahdollisesta väestömäärästä kesäaikaan. Kausiväestö arvioidaan olettamalla, että jokainen, jolla on pääsy kesämökille, viettää aikaansa kesämökillä eikä asunnossa, jossa hän väestötilastoissa pysyvästi asuu. Toinen tässä kirjoituksessa käytettävä monipaikkaisuuden indikaattori eli keskiväkiluku puolestaan huomioi sen, kuinka paljon kesämökkiä käytetään kuukausittain. Molemmista indikaattoreista on tarkempaa tietoa julkaisussa Adamiak ym. (2017).

Kuvasta 3 nähdään, että Suomessa tilastoidun väkiluvun kasvu on vuosina 2005–2016 keskittynyt suurimpiin keskuksiin ja niiden lähiympäristöön korkeintaan noin 40 kilometrin päähän keskustaupungista. Väkiluvun kasvu on maantieteellisesti rajoittunutta, ja karttaa hallitsevat maantieteellisesti laajat taantuvat alueet, jotka sijoittuvat kasvukeskusten ulkopuolelle (kuva 3A). Tämä kuvastaa Suomessa aluekehityksen tilasta vallalla olevaa käsitystä, jossa väestö keskittyy entistä voimakkaammin muutamaan kasvavaan keskukseseen, kun muu maa tyhjenee ja taantuu. Tätä tilannekuvaa on esitetty monessa muussakin väestö- ja muutoliiketilastoihin nojautuvassa selvityksessä, jotka ottavat vain rajoitetusti huomioon muita aluekehitykseen vaikuttavia tekijöitä.

Erityisen huonosti kuvasta 3A tehdyt tulokset tavoittavat ihmisten kausittaista liikkuvuutta ja sen myötä alueiden toimintaan laajalti vaikuttavaa monipaikkaisuuden dynamiikkaa. Vastakohtaa tilastoidun väkiluvun kehitykselle edustaa kausiväestön kehitys vuosina 2005–2016 (kuva 3B). Tällöin väestökehityksen maantieteellinen tilannekuva muuttuu, koska väkilukuaan menettävien alueiden pinta-ala supistuu radikaalisti ja suurin osa väestöruu-

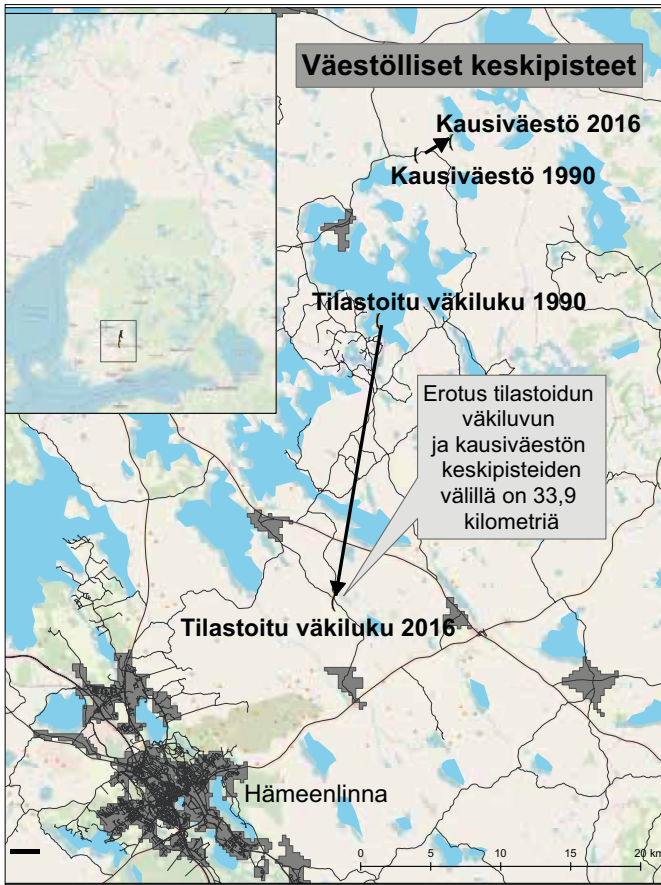

Kuva 3. Kausiväestön ja tilastoidun väkiluvun erotus vuosina 2005–2016 5 km * 5 km väestöruuduissa (lähde: Voutilainen ym. 2019).

duista onkin kasvattanut kausiväestöä. Kuvien vertailu osoittaa, että tilastoitu väkiluku yliarvioi suurimpien keskuksien väkiluvun kasvua ja vastaavasti aliarvioi pienempien keskuksien ja maaseudun väestökehitystä. Alueiden käytöstä väestökehityksen indikaattorit antavat varsin erilaisen kuvan. Maantieteellisesti väestökehityksen aliarviointi painottuu kausiväestön osalta rannikkoalueille, Järvi-Suomeen – myös Etelä-Savoon – ja Pohjois-Suomeen.

Väestökehityksen kuva Suomessa havainnollistuu ja tarkentuu edelleen, kun tarkastelussa kiinnitetään huomiota väestöllisten keskipisteiden sijaintiin ja siirtymiseen ajan kuluessa (kuva 4). Väestökeskipiste tarkoittaa sijaintipistettä, johon Suomen kaikkien asukkaiden mediaanietäisyys on lyhin. Vuonna 2016 tilastoidun väkiluvun keskipisteen ja kausiväestön keskipisteen etäisyys on noin 33,9 kilometriä. Havainto tarkoittaa, että alueiden kausittainen käyttö ja tilastoitu käyttö painottuvat Suomessa eri alueille. Kausiväestö on pakkautunut pohjoisemmaksi kuin tilastoitu väkiluku.

Väestökeskipisteiden tarkastelussa kiinnostava havainto on, että väestölliset keskipisteet liikkuvat Suomessa eri suuntiin eri tahtia. Tilastoidun väkiluvun keskipiste on siirtynyt vuodesta 1990 vuoteen 2016 mennessä vuosittain 760 metriä etelään, kun kausiväestön keskipiste on liikkunut vuosittain 105 metriä koilliseen. Luvuista voidaan päätellä, että tilastoidun väkiluvun keskittyminen Etelä-Suomeen on voimakkaampi ilmiö kuin kausiväestön alueellinen keskittyminen. Toisaalta luvut todentavat, että kaupungistumisen ja väestön keskittymisen

Kuva 4. Tilastoidun väkiluvun ja kausiväestön keskipisteiden siirtyminen Suomessa.

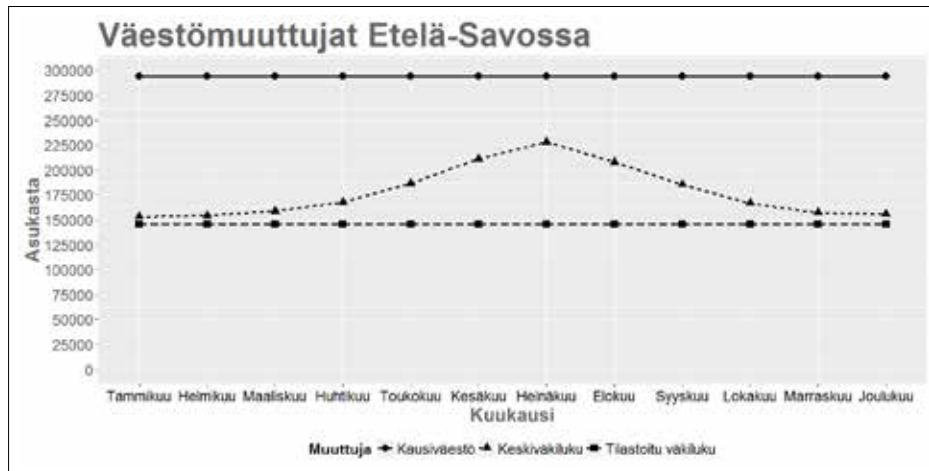
ohella Suomessa on ollut käynnissä vastakaupungistuminen, vaikka tämä ei näy kehittämisspolitiikassa tai ylipäätään julkisessa keskustelussa. Väestötilastossa suomalaiset pakkautuvat etelään, mutta kausittaisesti asutus siirtyy entistä enemmän kohti koillista. Kehitykset väestökeskipisteiden sijainneissa ovat siten olleet hyvin erilaisia.

ETELÄ-SAVO – VÄESTÖTILASTOA SUUREMPI MAAKUNTA

Suomessa maakuntien väestökehitystä seurataan virallisesti tilastoidulla väkiluvulla. Monissa maakunnissa tämä ei kuitenkaan kuvasta alueiden väkilukua oikein esimerkiksi kesäaikaan. Etelä-Savon väkiluku vaihtelee Suomen maakunnista eniten vuoden aikana, sillä kausiväestö on maakunnassa suuruudeltaan yli kaksi kertaa isompi kuin tilastoitu väkiluku (kuva 5). Vuonna 2016 maakunnan tilastoitu väkiluku oli 145 356 asukasta, kun vastaavasti kausiväestön suuruus oli kokonaisuudessaan 293 937 asukasta. Näiden lukujen välinen erotus on 148 581 asukasta. Etelä-Savon väkilukua voidaan arvioida myös kuukausittain keski- ja väkiluvulla, jossa kuukausien väliset erot ovat suuret (kuva 5). Keski- ja väkiluku mittaa alueella jatkuvasti olevan väestön suuruutta, ja siten se poikkeaa kausiväestöstä, joka kuvaa arviota alueiden suurimmasta mahdollisesta väestömäärästä kesäaikaan. Vuoden aikana väkiluvun vaihte-

lu on suurta, sillä esimerkiksi Etelä-Savossa on hetkellisesti koko heinäkuun ajan 82 600 asukasta enemmän kuin virallisessa väestötilastossa. Maakuntaan syntyy siten heinäkuussa kaksi keskisuurta kaupunkia.

Väkiluvun vaihtelu johtuu siitä, että kesämökkiä käytetään pääasiassa kesäkuukausina kesäkuussa, heinäkuussa ja elokuussa, vaikka mökkien varustelutason parantuminen on lisännyt niiden käyttöä myös keväisin ja syksyisin. Tammikuussa kausiväestön ero tilastoituihin väkilukuun on huomattavasti pienempi kuin heinäkuussa: tammikuussa ero on 7 874 asukasta, joka vastaa noin 10 prosenttia heinäkuun erotuksesta (kuva 5).

Kuva 5. Väestömuuttujat Etelä-Savossa.

MONIPAIKKAISUUS EI NÄY PÄÄTÖKSENTEKOPÖYDISSÄ – ESIMERKKINÄ VALOKUIDUN SAATAVUUS

Valokuidun saatavuus on konkreettinen esimerkki siitä, että alueiden kausittainen käyttö ei näy infrastruktuurin suunnittelussa. Kun maaseudun tilastoidusta väkiluvusta valokuitu oli tammikuussa 2017 saatavilla 52 prosentilla asukkaista, putosi vastaava osuus kausiväkiluvun osalta heinäkuussa 26 prosenttiin. Absoluuttisina lukumäärinä valokuitu puuttui Suomessa tammikuussa 1 442 750 ja heinäkuussa 2 640 573 asukkaalta.

Etelä-Savossa valokuidun saatavuus on muuta maata heikempi varsinkin kesäkuukausina, koska alueen kausittainen käyttö on suurta (taulukko 1). Tilastoidun väkiluvun osalta valokuitu on saatavilla 59,3 prosentilla maakunnan väestöstä, mutta kausiväestön osalta vain 20,6 prosentilla. Maantieteellisesti valokuitu on saatavilla Etelä-Savon taajama-alueilla mutta käytännössä puuttuu muualta maakunnasta (kuva 6). Konkreettinen selitys tälle on se, että kausiväestön lukumäärää ei ole huomioitu jaettaessa julkista tukea ELY-keskuksien välillä valokuidun rakentamiseen.

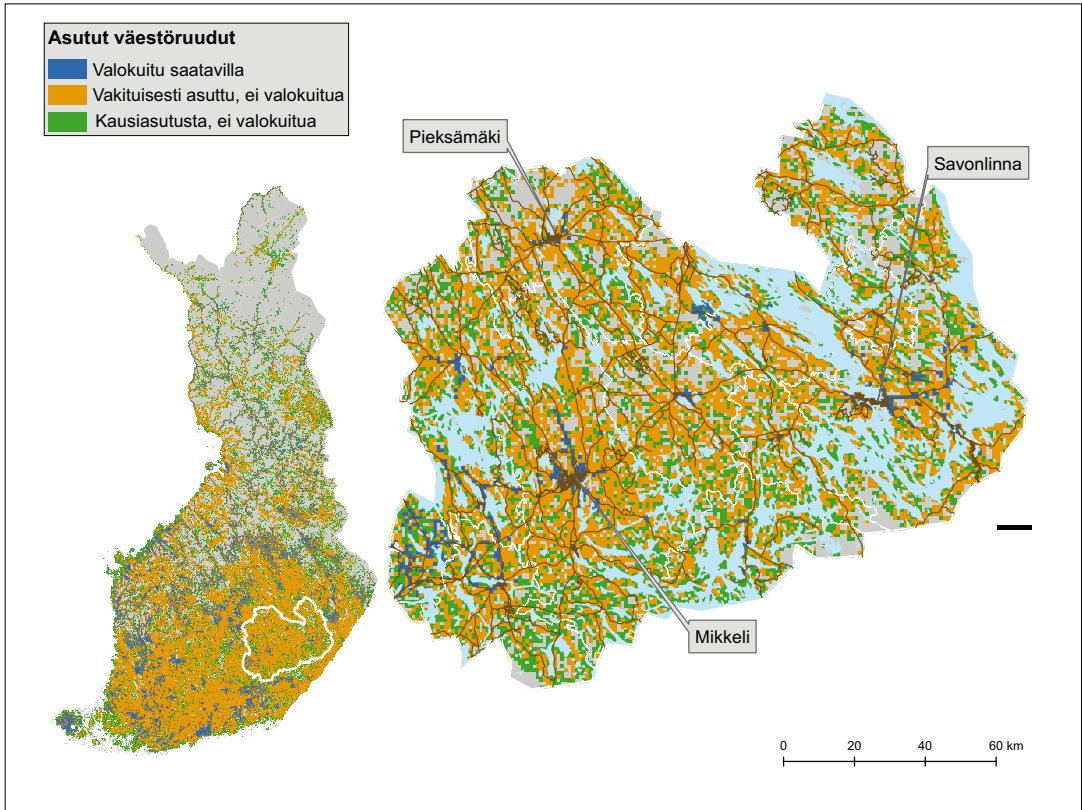
Valokuidun saatavuutta kuvaavat luvut osoittavat konkreettisesti sen, että valokuituverkon suunnittelussa ja tätä koskevassa päätöksenteossa ei ole hyödynnetty alueiden kausittaista käyttöä ja tähän liittyviä mahdollisuuksia. Kausiväestön kytkeminen osaksi infrastruktuurin kehittämistä voisi kuitenkin nopeuttaa valokuituyhteyksien rakentamista erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja siten kiihdyttää näiden alueiden myönteistä aluekehitystä. Va-

Taulukko 1. Valokuidun saatavuus maakunnittain vuonna 2017 (%). Saatavuus tarkoittaa, kuinka suuri osuus väestöstä asuu väestöruudussa, jossa on valokuitu. (Lähde: Lehtonen & Pyykönen 2019)

Maakunta	Väestöruudut		Tilastoitu väkiluku		Kausiväestö	
	Valokuitua ei saatavilla	Valokuitu saatavilla	Valokuitua ei saatavilla	Valokuitu saatavilla	Valokuitua ei saatavilla	Valokuitu saatavilla
Ahvenanmaa	55.2	44.8	5.2	94.8	29.3	70.7
Etelä-Karjala	93.0	7.0	52.6	47.4	73.4	26.6
Etelä-Pohjanmaa	72.5	27.5	28.3	71.7	41.6	58.4
Etelä-Savo	95.9	4.1	40.7	59.3	79.4	20.6
Kainuu	81.7	18.3	24.7	75.3	57.2	42.8
Kanta-Häme	91.7	8.3	43.2	56.8	66.9	33.1
Keski-Pohjanmaa	64.8	35.2	13.0	87.0	29.5	70.5
Keski-Suomi	79.0	21.0	34.0	66.0	57.1	42.9
Kymenlaakso	74.5	25.5	40.5	59.5	58.4	41.6
Lappi	83.1	16.9	56.0	44.0	68.8	31.2
Päijät-Häme	96.6	3.4	45.6	54.4	68.1	31.9
Pirkanmaa	86.2	13.8	20.1	79.9	47.5	52.5
Pohjanmaa	67.5	32.5	13.6	86.4	42.4	57.6
Pohjois-Karjala	79.6	20.4	32.4	67.6	58.1	41.9
Pohjois-Pohjanmaa	77.6	22.4	31.4	68.6	48.5	51.5
Pohjois-Savo	82.1	17.9	36.3	63.7	59.9	40.1
Satakunta	68.2	31.8	46.7	53.3	58.6	41.4
Uusimaa	80.2	19.8	12.1	87.9	23.7	76.3
Varsinais-Suomi	82.2	17.8	23.3	76.7	50.1	49.9

lokuidun merkitystä korostaa se, että tutkimustulosten perusteella valokuidusta on muodostunut autoteihin ja sähköön verrattavissa oleva infrastruktuuri 2000-luvulla (Skerratt ym. 2012). Se säätelee mahdollisuuksia alueiden resurssien hyödyntämiselle ja talouskehitykselle. Valokuitu lisää esimerkiksi etätyömahdollisuuksia kesämökillä ja voi siten pidentää kesämökillä vietettyä aikaa.

Harhaanjohtavat väestötilastot muodostuvat laajemmaksi uhaksi aluekehitykselle, mikäli todellinen palvelu- tai infrastruktuuritarve ei ohjaa yhteiskunnan investointeja. Tällöin väkiluvun kasvu ja siihen liittyvät mahdollisuudet jäävät havaitsematta eivätkä liikenneinfrastruktuurin investoinnit koske näitä alueita. Väestötilastoinnin puutteiden vuoksi uhka koskettaa erityisesti harvaan asuttuja alueita ja johtaa näillä alueilla palveluiden ja infrastruktuurin alikehitykseen, joka voi edelleen merkittävästi kaventaa alueiden tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksia (kuva 7). Valokuidun puuttuessa alueelta digitaalisten palvelujen käyttö voi olla vähäistä, etätyömahdollisuudet heikkenevät eikä digitaalisuus ylipäätään luo mahdollisuuksia taloudelliselle toiminnalle. Tämä voi olla yksi syy siihen, että alueen valokuituinfrastruktuuri jää alikehittyneeksi. Tällöin mahdollisuudet asua hyödyntäen sekä kaupunkien että maaseudun vetovoimatekijöitä, lähellä luontoa ja silti toimivien palveluiden alueella, ovat heikot.

Kuva 6. Valokuidun saatavuus Etelä-Savossa vuonna 2017.

Kuva 7. Aluekehityksen supistumiskierre (lähde: Weber 2012).

LOPUKSI

Arviot kausiväestöstä kuvaavat monipaikkaisuuden yleistyneen viime vuosikymmeninä, vaikka asumisen ja työnteon monipaikkaisuuden vaikutuksia ei vielä huomioida kattavasti liikenne- tai kehittämisspolitiikassa eikä myöskään yleisemmin aluesuunnittelussa. Alueiden käyttöä mittaavalle tarkemmalle tilastoinnille olisi yhteiskunnassa kuitenkin käyttöä etenkin päätöksenteossa, päätösten toimeenpanon seurannassa sekä tutkimuksessa. Alueellisen tasa-arvon näkökulmasta ei ole perusteltavissa, että esimerkiksi Etelä-Savossa tilastoitu väkiluku kuvastaa vain 63 prosenttia Etelä-Savossa olevasta väestöstä heinäkuussa. Puutteellinen tilastointi on yksi syy sille, että koko kausiväestön potentiaalia alueiden kehitykselle ei pystytä hyödyntämään. Potentiaalia kuitenkin on, sillä lähes kolme neljännestä vuoden 2016 Asukasbarometrin vastaajista piti itselleen ihanteellisena asuinalueena maaseutumaista tai pientalovaltaista ympäristöä (Strandell 2016).

Kirjoituksessa esitetyt tulokset kertovat kaupungistumisen olevan vain yksi puoli yhteiskunnan kehitystä. Vastakaupungistuminen on toinen, vähemmän julkisuudessa oleva puoli kehitystä. Monipaikkaisuuden tietopohjaa onkin kehitettävä nykyistä paremmaksi, jotta yhteiskunnan toimintoja voidaan suunnitella kokonaisvaltaisesti huomioiden eri alueiden eriaikaista käyttöä. Yhteiskunnassa monipaikkaisuuden huomioon ottaminen on yhä marginaalissa päätöksenteosta. Esimerkiksi liikennejärjestelmien kehittäminen kytketään Suomessa vahvasti talouskasvu- ja kilpailukykytavoitteisiin, joissa monipaikkaisuus ei ole mukana. Taustalla vaikuttavat uusliberaalit ajatukset, joissa taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn edistäminen on asetettu liikennepolitiikan päätavoitteeksi alueellisen tasa-arvon edistämisen sijaan. Monipaikkaisuudelle ei ole vielä annettu sijaa liikennepolitiikassa.

Antti Rinteen hallitusohjelmassa kaupungit ja kaupungistuminen ovat vahvasti esillä mutta vastakaupungistumista ei ole mainittu. Vastakaupungistumisen näkyväksi tekeminen vaatiikin vielä työtä, jotta kausittain kasvavien alueiden kehityspotentiaalia voidaan tukea niin aluekehittämisessä, -suunnittelussa kuin myös päätöksenteossa.

- Alueet eivät välttämättä tyhjenekään, vaikka niiden tilastoitu väkiluku vähentyisi, vaan niiden käyttö muuttaa luonnettaan pysyvämmästä käytöstä kausittaiseen käyttöön.
- Monipaikkaisuuden kehityspotentiaali on suuri maaseudulla.
- Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa monipaikkaisuuden huomioon ottaminen on yhä marginaalissa.

LÄHTEET

- Adamiak C., Pitkänen, K. & Lehtonen, O. (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82 (5): 1035–1050.
- Dittrich-Wesbuer, Andrea, Caroline Kramer, Cedric Duchene-Lacroix & Peter Rumpolt 2015. Multi-local living arrangements: Approaches to quantification in German language official statistics and surveys. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 409–424.
- Haukkala, Teresa 2011. Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54. Sitra, Helsinki. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <https://media.sitra.fi/2017/02/27172901/SelvityksiC3A454-2.pdf>
- Lehtonen, O. & Pyykönen, M. (2019). Laajakaistayhteydet ovat taloudellisen toiminnan perusta. Teoksessa Vihinen, H., Voutilainen, O. & Muilu, T. (toim): Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:16. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161759>
- Liikenne- ja viestintävirasto (2017). Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan valtionavustukset – Valtion tukiselvitystyöryhmän raportti. Julkaisuja 18/2017.
- Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseudun uusi aika 2–3: 6–23. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf>
- Skerratt, S., Farrington, J. & Heesen, F. (2012). Next generation broadband in rural Scotland: mobilising, meeting and anticipating demand. Teoksessa Skerratt, Sarah, Jane Atterton, Clare Hall, Davy McCracken, Alan Renwick, Cesar Revoredo-Giha, Artur Steinerowski, Steven Thomson, Mike Woolvin, John Farrington & Fiona Heesen (toim.). *Rural Scotland in Focus 2012*. Rural Policy Centre, Edinburgh. 70–85.
- Strandell, A. (2017). Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009>
- Voutilainen, O., Muilu, T., Lehtonen, O. & Strandén, M. (2019). Maaseudun kehityskuva. Teoksessa Vihi-nen, H., Voutilainen, O. & Muilu, T. (toim): Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:16.
- Weber, G. (2012). Aktuelle Herausforderungen ländlicher Räume und ihre Raumbilder prägende Wirkung, [in:] Möglichkeiten/Abhängigkeiten. Strukturwandel in der Südoststeiermark, Schriften aus dem “Museum im Tabor” Feldbach 10, W. Dornik, R. Grasmug (eds.), Leykam, Feldbach-Graz, pp. 173–184.
- Weichhart, Peter 2015. Residential multi-locality: in search of theoretical frameworks. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4), 378–391.

4 VAPAA-AJAN ASUMINEN JA ALUEKEHITYS

MANU RANTANEN JA SUSANNA KUJALA

MUUTTUVA VAPAA-AJAN ASUMINEN OSANA ALUEKEHITYSTÄ

Alueellista kehittyneisyyttä on perinteisesti kuvattu taloudellisen kehityksen indikaattoreilla, joista bruttokansantuote on ollut yleisimmin käytetty. Myös vapaa-ajan asumisen yhteydessä usein suurin huomio on kohdistettu sen talous- ja työllisyysvaikutuksiin. Tietyllä kehitykselle annettu arvo – sen hyvyys tai huonous – muuttuu kuitenkin ajasta ja paikasta riippuen. Vapaa-ajan asumisen liiallinen kasvu on esimerkki kehityskulusta, jota on pidetty myös ei-toivottavana. Keski-Euroopan matkailullisesti vilkailla alueilla vapaa-ajanasukkaita on usein koettu olevan liikaa, koska paikkojen luonne on uhannut muuttua ja kadottaa viehätöksensä, joka alun perin on johtanut vapaa-ajan asumisen yleistymiseen. Vastaavia tilanteita on syntynyt valtioiden rajoja ylittävän vapaa-ajan asumisen kasvun seurauksena. Vapaa-ajanasukkaiden ja paikallisten välillä voi tällöin olla suuriakin varallisuuseroja. Näitä kehityskulkuja on pyritty hallitsemaan lainsäädännöllisin toimin. Maaseudun oloissa vapaa-ajan asumisen kasvu on erityisesti Pohjoismaissa koettu puolestaan yleensä positiiviseksi ja tavoitelluiksi asiaksi. Kyseessä on tällöin taantuvaa aluekehitystä kompensoiva kehityskulku alueilla, joilla väestö ikääntyy ja vähentyy muun muassa muuttotappion myötä.

Toivottuun aluekehitykseen liitetään nykyisin entistä enemmän myös sosiaalisia, ekologisia, poliittisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia (mm. Pike ym. 2006). Yksittäisten ihmisten panosta ja ilmapiiriteijöiden merkitystä on alettu korostaa suotuisan aluekehityksen saavuttamiseksi. Vapaa-ajan asumiseen on saaristo- ja maaseutupoliittisissa ohjelmissa ja projekteissa liitetty monia tavoitteita. Koska vapaa-ajanasukkaiden määrä on ollut jatkuvasti kasvussa, on pyritty hyödyntämään ilmiön poliittista painoarvoa julkisten palvelujen ja infrastruktuurihankkeiden rahoituksessa. Kesämökkibarometrit nostivat ilmiön merkittävyyden keskusteluun 2000-luvulla. Samalla alettiin korostaa, että kyse on nimenomaan vapaa-ajan asumisesta eikä satunnaisesta turismista. Vapaa-ajan asuminen -termin lanseeraaminen painottaakin asumisen kontekstia matkailukontekstin sijaan (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2009). Mökkiläisetkin pyritään esimerkiksi lukemaan ”saariston väeksi” (Saaristoasiain neuvottelukunta 2019). Vapaa-ajanasukkaita on myös houkuteltu muuttamaan maaseudulle asukkaiksi (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 1996) ja viettämään siellä aikaa etätyöntekijöinä (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2000). Mökkiläisten ja paikallisten välisen yhteistyön lisääntymisellä on pyritty parantamaan paikallisten palvelujen käyttöä (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2004) ja korostettu vapaa-ajanasukkaiden henkisen pääoman ja verkostojen hyödyntämistä paikalliskehityksen hyväksi (Valtiovarainministeriö 2018).

Viime vuosina on nostettu esiin kuntien elinvoimaisuushaasteita sekä tarvetta vahvistaa kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia. Tässä yhteydessä on pidetty tärkeänä, että vapaa-ajanasukkaita osallistetaan mukaan kuntien kehittämiseen (Valtiovarainministeriö 2018). Tähän kunnilla onkin ollut erilaisia käytäntöjä. Vapaa-ajanasukkailla on taloudellisen pää-

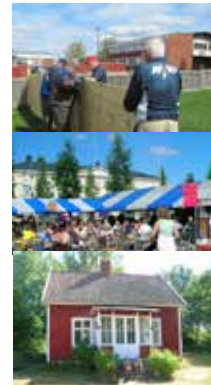
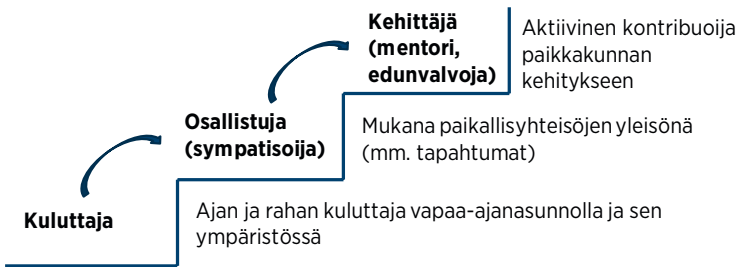

oman lisäksi usein osaamis- ja verkostopääomaa. Monilla heistä on erityinen suhde mökki-paikkakuntaan siksi, että heillä on sinne sukujuuria tai vapaa-ajanasunto on jopa vanha koti-paikka. Myös pitkä mökkeilyhistoria kertyy muistoihin, usein positiivisina kuvina perheen eri vaiheista ja hyvistä lomaturunelmuista. Myönteinen paikkasuhte voi saada aikaan halukkuutta keskittää ostoksia paikkakunnan yrityksiin tai osallistua kyläyhteisön talkoisiin ja erilaisiin kuntien perustamiin kehittämistyöryhmiin. Jotkut kunnat ovatkin saaneet kehittäjähenkisiä vapaa-ajanasukkaita mukaan pohtimaan kuntien ja vapaa-ajan asumisen toivottua tulevaisuutta (ks. luku 5). Hyviä esimerkkejä yhteistyöstä löytyy myös kyläyhdistysten toiminnasta sekä toimivista paikallisista palveluista, joita vapaa-ajanasukkaat hyödyntävät.

Hallinta-termillä on kuvattu muun muassa sitä, kuinka yksilöitä ja yhteisöjä pyritään ohjaamaan tärkeiksi koettujen päämäärien saavuttamiseksi (Kaisto & Pyykkönen 2010). Vapaa-ajanasukkaita onkin edellä mainituissa politiikkadokumenteissa käsitelty niin mökkikuntien palvelujen kuluttajina kuin kuntien kehittäjinä. Ei ole yksinkertaista saada vapaa-ajanasukkaita mukaan kehittämistyöhön, sillä kehittämisrooli sisältää lähtökohtaisesti ristiriitoja vapaa-ajanasukkaiden näkökulmasta. Vapaa-ajanasunnossa vietettyä aikaa eivät monetkaan vapaa-ajanasukkaat halua käyttää työltä kuulostaviin kehittämistehtäviin osallistumiseen. Muussa kunnassa asuvat vapaa-ajanasukkaat, joita haluttaisiin valjastaa kehittämistyöhön mukaan, ovat osallistumismahdollisuuksien näkökulmasta paikallisia heikommassa asemassa. Poliittinen osallistuminen on usein mahdotonta eikä tieto paikallisista asioista saavuta läheskään aina vapaa-ajanasukkaita. Tämän vuoksi vapaa-ajanasukkaiden edunvalvontaan ja kehittämistoimintaan osallistumisen motiivit usein sekoittuvat keskenään niin, että niitä on jopa vaikea erottaa toisistaan.

Valtaosa vapaa-ajanasukkaista tulee mökkipaikkakunnalleen viettämään vapaa-aikaa vastapainona arjen paineille. He ovat aluekehitysnäkökulmasta ennen kaikkea *kuluttajia*. Rahan ja esimerkiksi paikkakuntaa koskevan tiedon kuluttaminen tapahtuu useimmiten itsekkäistä motiiveista, mikä koituu samalla paikallistalouden parhaaksi. Olennaista on, että palvelujen ja tuotteiden tarjonta vastaa kysyntään, joka on parhaillaan muuttumassa mökki-läissukupolvien vaihtuessa (Rantanen 2014). Vaikka tilanne onkin korjaantunut, monilla on edelleen ongelmia saada helposti tietoa esimerkiksi paikallisten elintarvikkeiden tai mökkitalkkaripalveluiden sijainnista ja laadusta. Varsin monet vapaa-ajanasukkaat ovat edellisen lisäksi aktiivisia *osallistujia* erilaisissa paikallisissa tapahtumissa ja kokouksissa. Jotkut kokevat jopa velvollisuudekseen osallistua niihin vuosittain paitsi kuluttajina myös paikallisten tuotteiden käyttäjinä siinä tarkoituksessa, että tämä hyödyttää paikallisia yrittäjiä. Aktiivisia *kehittäjiä* on suhteessa melko pieni osuus vapaa-ajanasukkaista, mutta heistä on kuitenkin paljon hyötyä vaikkapa paikallisten yhdistysten aktiiveina tai oman osaamisensa hyödyntäjinä kuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä (kuva 8).

Haasteena aluekehittämisen näkökulmasta on löytää tasapaino yksittäisten vapaa-ajanasukkaiden omien osallistumistarpeiden ja kuntien elinvoimaisuuden kehittämistavoitteiden välille. Usein kyse on vuoropuhelun kehittämisestä. Vaatii erityistä paneutumista paikallisilta toimijoilta, jotta monipaikkaisten asukkaiden ääni voidaan mökkipaikkakunnissa kuulla ja ottaa huomioon.

Kuva 8. Vapaa-ajanasukkaiden aluekehitysrooleja. Kuvat: Manu Rantanen.

VAPAA-AJAN ASUMISELLA SUURI MERKITYS ETELÄ-SAVON TALOUTEEN JA TYÖLLISYYTEEN

Vapaa-ajanasukkaiden merkitys etenkin maaseutualueiden elinvoimaisuuden, palveluiden ja esimerkiksi työpaikkojen säilyttämisen näkökulmasta on korostunut, kun pysyvän väestön määrä monissa kunnissa vähenee. Vapaa-ajanasukkaat voivatkin jopa moninkertaistaa joidenkin kuntien asukasmäärän kesäkuukausina. Esimerkiksi Puumalassa on lähes kaksi kertaa enemmän kesämökkejä kuin vakituista väestöä (Suomen virallinen tilasto 2019a, 2019b). Näin ollen etenkin kesäaikaan vapaa-ajanasukkaat voivat olla tietyillä alueilla suurin palveluiden käyttäjäryhmä. Vapaa-ajanasukkaiden palveluiden ja rahan käyttö mökkiseudulla onkin ollut viime vuosina ahkerasti selvitysten kohteena (mm. Czarnecki & Sireni 2016, Mökkibarometri 2016, Saaristoasiain neuvottelukunta & Finnish Consulting Group FCG 2017) esimerkiksi Etelä-Savossa (mm. FCG 2015). Näyttäisi siltä, että vapaa-ajanasukkaiden alueellinen merkitys on alettu tunnistaa entistä paremmin.

Vuonna 2018 selvitettiin Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen mahdolliset tulevaisuuden kehityssuunnat ja niiden aluetaloudelliset vaikutukset nykytilanteen vaikuttavuuden lisäksi (Kujala ym. 2018). Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä vapaa-ajan asumisen aluetaloudellisesta merkityksestä ja sen potentiaalista Etelä-Savossa seutukunnittain ja koko maakunnan tasolla. Tulevaisuuden skenaarioita vuoteen 2030 tarkasteltiin vapaa-ajan asumisen taloudelliseen merkitykseen vaikuttavien tekijöiden, kuten mökkitalouksien määrän, yöpymisvuorokausien, maakunnan ulkopuolisten vapaa-ajanasukkaiden osuuden sekä palveluiden käytön, kautta. Asiantuntijoiden, tilastojen, aiempien selvitysten sekä yrityskselyn avulla muodostettiin kolme erilaista tulevaisuuden skenaariota: realistinen, optimistinen ja pessimistinen skenaario.

Selvityksen perusteella maakunnan ulkopuolelta tulevien vapaa-ajanasukkaiden rahan käytöllä on jo nyt selkeä vaikutus Etelä-Savon yksityiseen kulutukseen, noin 157 miljoonaa euroa. Vapaa-ajanasukkaiden vaikutus voisi tulevaisuudessa kuitenkin kasvaa Etelä-Savossa, jos vapaa-ajan asumisen kehittämiseen panostetaan alueella. Realistisen arvion mukaan mökkien määrä ja sitä myötä myös mökkitalouksien määrä kasvavat hieman (noin 2 %) Etelä-Savossa, minkä lisäksi palveluiden käyttöön tulee muutamien prosenttien kasvua yöpymisvuorokausien pysyessä nykyisellä tasolla. Tämä nostaisi vapaa-ajanasukkaiden rahan käytön vaikutuksen maakunnan yksityiseen kulutukseen noin 180 miljoonaan euroon vuodessa, mikä on noin 23 miljoonaa euroa suurempi kuin nykytilanteessa. Optimistisimman

skenaarion toteutuminen voisi nostaa vaikutuksen jopa 200 miljoonaan euroon. Toisaalta myös negatiivisen kierteen syntyminen on mahdollinen. Mikäli vapaa-ajan asumisen kehittämistyöhön ei panosteta, se voi johtaa vapaa-ajanasukkaiden määrän vähentymiseen alueella. Vanhimpia mökkejä saattaa esimerkiksi jäädä tyhjilleen, jos niitä ei kunnosteta. Lisäksi vapaa-ajanasukkaiden palveluiden käyttö mökkikunnassa ei kasva, jos heidän kaipaamiaan palveluita ei ole helposti saatavilla. Tämä voi samalla vähentää halukkuutta hankkia mökkiä alueelta. Negatiivinen kierre voisi johtaa noin 13 miljoonaa euroa nykytilannetta pienempään vaikutukseen maakunnan yksityiseen kulutukseen. Skenaarioista ja niiden vaikutuksista löytyy lisää tietoa Kujalan ym. (2018) raportista.

Selvityksen skenaarioista ja niiden vaikutuksista voidaan päätellä, että melko pienilläkin muutoksilla vapaa-ajanasukkaiden määrässä ja heidän palveluiden käytössään on suuri merkitys maakunnan talouteen ja työllisyyteen. Tämä on yksi niistä syistä, miksi vapaa-ajan asumisen huomioiminen päätöksenteossa on tärkeää Etelä-Savossa. Mökkikannan pitäminen hyvässä kunnossa säilyttää niiden arvoa, jolloin mökkejä ei jää tyhjilleen niiden huonokuntoisuuden vuoksi. Palvelujen kysynnän ja tarjonnan hyvästä kohtaamisesta hyötyvät sekä vapaa-ajanasukkaat että koko alue: vapaa-ajanasukkaat saavat tarvitsemiaan palveluja ja kunnat ja kuntalaiset tärkeitä tuloja ja työpaikkoja alueelle.

Vapaa-ajan asuminen tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia Etelä-Savon tulevalle kehitykselle. Siihen täytyy kuitenkin panostaa, jotta aluetalousvaikutusten nykyinen taso säilyisi tulevina vuosina, saati edelleen kasvaisi. Alueen houkuttelevuuden ja palvelutarjonnan kehittämistyö lisää alueen saamia tuloja ja työpaikkoja. Osa vapaa-ajanasukkaista voi myös muuttaa alueelle pysyvästi. Potentiaalia vapaa-ajan asumisen taloudellisten ja kehityksellisten hyötyjen kasvattamiseen Etelä-Savossa on siis paljon, mutta se vaatii pitkäjänteistä kehittämistyötä. Ajantasaisen tiedon hankkiminen vapaa-ajanasukkaiden palvelutarpeista on tässä yksi keskeinen lähtökohta.

Kuva 9. Vapaa-ajanasukkaat ovat aluekehityksen kannalta merkittäviä kuluttajia. Kuva: Elina Paulus.

- Vapaa-ajan asuminen on keskeinen aluekehityksen moottori vapaa-ajan asumisen leimaamilla alueilla nyt ja tulevaisuudessa sekä taloudellisesta että sosiaalisesta näkökulmasta.
- Vapaa-ajanasukkaiden rooleja aluekehittämisessä ovat kuluttaja, osallistuja ja kehittäjä.
- Vapaa-ajan asumisella on jo nyt suuri vaikutus Etelä-Savon talouteen ja työllisyyteen, mutta pitkäjänteisellä kehittämistyöllä vaikutus voisi nousta vieläkin suuremmaksi.
- Ajantasaisen tiedon hankinta vapaa-ajanasukkaiden palvelutarpeista on yksi keskeinen lähtökohta kasvusuuntaiselle kehitykselle.
- Myös negatiivinen kehitys on mahdollinen, jos vapaa-ajan asumiseen ei panosteta.

LÄHTEET

- Czarnecki, A. & Sireni, M. (2016). Tuovatko vapaa-ajan asukkaat rahaa kuntaan? Tutkimus kysyntään vaikuttavista tekijöistä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/2016.
- FCG (2015). Etelä-Savon matkailun ja vapaa-ajan tulo- ja työllisyys selvitys. FCG Finnish Consulting Groupin esitys tulosten julkistamisseminaarissa 5.2.2015. Saatavilla: http://esavo.fi/resources/public//Maakuntaliitto/Loppuraportti_E_Savon%20matkailun%20ja%20vapaa_ajan_asumi-sen%20tulo%20ja%20ty%C3%B6llisyys%20selvitys.pdf.
- Kaisto, J. & Pyykkönen, M. (2010). Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus. Helsinki.
- Kujala S., Hakala O., Törmä H., Rantanen M., Czarnecki A. ja Hyyryläinen T. (2018). Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen aluetaloudelliset vaikutukset nykytilanteessa ja tulevaisuuden skenaarioissa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Raportteja 187.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (1996). Toimiva maaseutu. Maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotus ja perustelut. 1/1996.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2000). Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2001–2004.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2004). Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2005–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 10/2004.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009). Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009.
- Mökkibarometri (2016). FCG Finnish Consulting Group Oy. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <http://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000>.
- Pike, A., Rodríguez, A. & Tomaney, J. (2006). Local and Regional Development. Routledge.
- Rantanen, M. (toim.) (2014). Modernisoituvat mökkeilytyylit. Paikallisten palveluympäristöjen muutosvoima. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, raportteja 123. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229344/Raportteja123.pdf?sequence=1>

- Saaristoasiain neuvottelukunta & Finnish Consulting Group FCG (2017). Nuoret aikuiset mökkiläisinä 2030 -selvitys. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 5/2017. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79584/MMM_5_2017.pdf
- Saaristoasiain neuvottelukunta (2019). Saaristoasiain neuvottelukunnan tavoitteet tulevalle hallituskaudelle 2018. Saatavilla (viitattu 2.10.2019): https://mmm.fi/documents/1410837/12208848/Liite+4_Saaristopolitiikan_vaaliteemat.pdf/1dde0883-b8e5-f9fb-decf-dc4b5fd53fa9/Liite+4_Saaristopolitiikan_vaaliteemat.pdf.pdf
- Suomen virallinen tilasto (2019a). Rakennukset ja kesämökit. Tilastojen kuvaukset [verkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 3.9.2019]. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/rakke/kas.html>.
- Suomen virallinen tilasto (2019b). Väestörakenne [verkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 3.9.2019]. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.
- Valtiovarainministeriö (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. Valtiovarainministeriön julkaisuja 3/2018.

5 ETELÄSAVOLAISTEN TOIMIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ VAPAA-AJAN ASUMISEEN

MANU RANTANEN JA TUULA PIHKALA

HAASTATTELUJEN TULOKSIA KUNNISTA

Suomessa on yli 500 000 vapaa-ajanasuntoa. Etelä-Savossa on kesämökkejä toiseksi eniten maakunnista, noin 50 000 kpl. Vapaa-ajanasukkaiden suhteellinen merkitys lisääntyy jatkuvasti Etelä-Savossa ja erityisesti sen maaseutukunnissa. Kesämökkejä ja asuinrakennuksia on maakunnassa tällä hetkellä käytännössä yhtä paljon, ja mökkivaltaisilla alueilla vapaa-ajanasukkaita on jo enemmän kuin paikallisia (kuva 10).

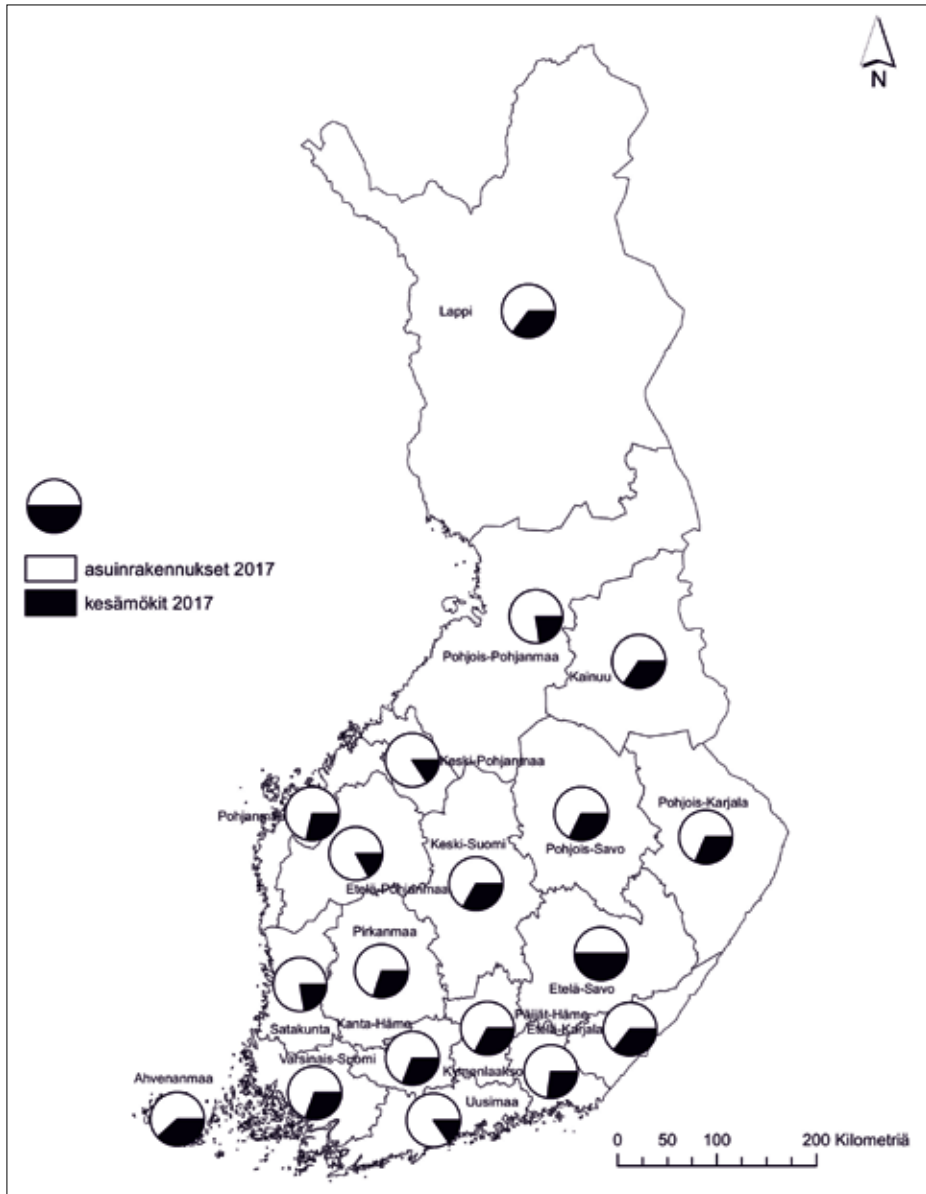
Vapaa-ajan asumisella on siten Etelä-Savon kuntien kehitykselle erityisen suuri merkitys. Vuonna 2018 haastateltiin Etelä-Savossa 16 kunnanjohtajaa sekä vapaa-ajan asumisen kehittämisessä mukana olevaa virkahenkilöä. Teemoina käsiteltiin muun muassa kunnan roolia vapaa-ajan asumisen kehittämistyössä, mökkiläisten toimintaa kehittäjinä ja mökkiläisdemokratian toimivuutta. Seuraavaksi kerrotaan joitakin keskeisiä havaintoja näistä haastatteluista.

Kunnat ovat vaihtelevasti ottaneet vapaa-ajan asumisen strategisen suunnittelunsa kohteeksi. Alueelta löytyy kuntia, joilla on poliittisesti päätettyjä tavoitteita vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi. Strateginen pohdinta on yleensä tapahtunut toistaiseksi vain johtoryhmätasolla. Useimmilla kunnilla on kuitenkin aikomus jatkossa viedä toimintaa strategisempaan suuntaan. Haastatellut tunnistivat vapaa-ajanasukkaiden merkityksen ”kylien elävöittämisessä” väkiluvun laskiessa. Vapaa-ajan asumista käsitellään kunnissa useimmiten matkailun edistämisen kontekstissa. Vapaa-ajanasukkaat ovat tiedotuksen kohteina, eikä heidän kanssaan erityisesti pyritä vuorovaikutukseen. Poikkeuksena ovat ehkä erilaiset kesätapahtumat, joihin pyritään saamaan ”kesävieraita” mukaan. Käytännön toiminta kohdistuukin pääosin kesäaikaan, ja vapaa-ajanasukkaita kohdellaan matkailuneuvonnan asiakkaina.

Vapaa-ajanasukkaiden aluekehitysroolin muotoutumisen kannalta kunnanjohtajat ovat keskeisessä asemassa. Monet heistä poimivat vapaaehtoisia ”aktivisteja” usein epävirallisten tapaamisten kautta. Tavoitteena on hyödyntää muun muassa korkeissa asemissa toimivien vapaa-ajanasukkaiden verkostopääomaa ja osaamista kunnan edunvalvonnassa. Työelämässä ansioituneiden osaamista pyritään joissain kunnissa hyödyntämään myös erilaisissa työryhmissä. Keskeistä kontaktien saamisessa on ollut, että vapaa-ajanasukkaat ovat itse osoittaneet aktiivisuutta ja henkilökohtaisia yhteyksiä kuntaan on tämän myötä syntynyt.

Mökkikuntaan sitouttamisessa annetaan kunnissa mielellään roolia myös paikallisille yhdistyksille. Monet niistä toimivatkin yhteistyössä kunnan kanssa tapahtumien järjestämisessä. Haastatteluista monet korostivat, että paikallisyhteisöt ovat niitä paikkoja, joissa mökkiläiset voivat käytännössä olla mukana kunnan toiminnassa.

Brändityössä hyödynnetään alueen mainetta vapaa-ajan asumisen paikkana myös laajemmin. Vapaa-ajanasukkaita ja julkismökkeilijöitä halutaan käyttää kuntien markkinoijina heidän asuinkunnissaan pääkaupunkiseudulla. Käytännössä nämä aktivistit tekevät sitä omasta halustaan ja ilmaiseksi. Toki julkikkia myös pyydetään mukaan muun muassa kesätapahtumiin. Jos taas joku tunnettu vapaa-ajanasukas haluaa olla rauhassa ja viettää ke-

Kuva 10. Asuinrakennusten ja kesämökkien välinen suhde maakunnittain 2017 (lähde: Suomen virallinen tilasto 2018, taustakartta Maanmittauslaitos 2018).

säänsä ilman julkisuutta, sekin halutaan hänelle suoda. Keskeistä on pehmeän suostuttelun taktiikka: ketään ei pakoteta, mutta viestitään, poimitaan toimikuntiin ja jonkun verran keskitetään. Hyvän fiiliksen ylläpito on tärkeää.

Etelä-Savossa on käytössä erilaisia tapoja huomioida vapaa-ajanasukkaita. Jotkut ovat hyvin organisoituja, kuten Mikkelin seudun vapaa-ajanasukasvaltuuskunta, joissain kunnissa suositaan epävirallisia yhteyksiä. Usein kyse on aktiivisuuden mahdollistamisesta. Toisaalta kunnan näkökulmasta kiusallisia asioita esiin nostavat vapaa-ajanasukkaat saattavat jäädä vaille keskustelukumppaneita. Esimerkki tällaisesta kysymyksestä on saimaannorpan suojelun suhde verkkokalastuksen vapauteen. Alueella toimii edunvalvontaelimenä Vapaa-ajan asukkaiden liitto ry:n paikallisyhdistys.

Erilaisiin toimikuntiin mukaan ottamisen kriteerit ovat jonkun verran epäselviä, mitä olisi hyvä avoimesti pohtia. Mökkiläisdemokratiaa tämä toimintatapa ei välttämättä edistä (ks. Saaristoasiain neuvottelukunta 2006). Mukana olevat eivät tarkkaan ottaen edusta vapaa-ajanasukkaita, koska heitä ei niihin asemiin ole kukaan äänestänyt. Kuntien ja vapaa-ajan asumisen kehittämisen kannalta on ongelmallista, jos potentiaalisia osajia jää huomioimatta, mikäli he eivät tuo itseään esille. Kaikille avoimet foorumit ovat tämän vuoksi erittäin tärkeä lisä kuntien ja vapaa-ajanasukkaiden väliseen yhteistyöhön.

Vapaa-ajan asumisessa on tapahtumassa vähitellen sukupolvenvaihdos, mutta monet mökkien aktiiviset käyttäjät, tulevat mökinomistajat, eivät ole kuntien tiedossa. Nousevan mökkeilijäsukupolven osaaminen ja ideat voivat olla kuitenkin arvaamaton voimavara kunnille, joiden oma ikärakenne painottuu yhä enemmän vanhempiin asukkaisiin. Monille nuoren polven vapaa-ajanasukkailla oma mökki ja sen lähiympäristö ovat erittäin tärkeitä, vaikka itse mökkipaikkakunta on jäänyt kaukaiseksi. Keskeinen kysymys on, kuinka heitä saadaan mukaan mökkipaikkakuntien elämään heille sopivalla tavalla. Digitaalisten mahdollisuuksien kehittäminen ja kuntien oleminen niissä mukana lienevät tässä parhaita tapoja.

KYSELYT YHDISTYKSILLE JA YRITYKSILLE

Keväällä 2018 toteutettiin sähköiset kyselyt eteläsavolaisissa kylissä toimiville yhdistyksille ja maakunnassa toimiville yrityksille. Kyläkysely lähetettiin Järvi-Suomen kylät ry:n sähköpostilistan kautta (lähetettyjä kyselyjä 158 kpl, vastausprosentti 20,3). Yrityskysely lähetettiin Mikkelin kehitysyritys Miksei Oy:n ja Savonlinnan Hankekehitys Oy:n kautta niiden asiakasrekisteriyrityksille (vastauksia 83 kpl, joista 76 % Mikkelin seudulta, vastausprosentti 13 %). Vastaajiksi valikoitui yrityksiä, joille vapaa-ajanasukkaat on merkittävä asiakasryhmä.

Molemmissa kyselyissä päähuomio oli siinä, minkälaisina toimijoina mökkiläiset nähdään ja mitä heiltä alueella toivotaan. Kyselyissä pyydettiin ottamaan kantaa erilaisiin väittämiin, joista monet olivat kummassakin kyselyssä samoja. Lisäksi pyydettiin antamaan vapaita kommentteja. Teemoina olivat vapaa-ajan asumisen kehittämiseen osallistuminen, mökkiläisten huomioiminen ja heidän merkityksensä yhdistyksen tai yrityksen omassa toiminnassa. Lisäksi kysyttiin yhdistyksiltä sitä, kuinka mökkiläiset ovat mukana yhteisöjen elämässä ja mikä merkitys heillä on paikalliselle ilmapiirille. Myös mökkiläisten mukanaolosta kehittämistoiminnassa tiedusteltiin.

Tapahtumia mökkiläisille järjestävät useat kylät yhdessä kuntien kanssa (67 % samaa mieltä väitteen kanssa), vaikka monet eivät tunnistaneetkaan tätä kehittämiseksi vaan osaksi yhdistysten normaalia toimintaa. Useimmat vastanneet yrittäjät kokivat oman vapaa-ajanasukkailla suunnatun toimintansa olevan vapaa-ajan asumisen kehittämistä. Kuitenkin myös monet olivat valmiita yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa tässä teemassa. Yritysten sijaintipaikka merkitsi maaseudulla sijaitseville yrityksille enemmän kuin ruutukaava-alueella sijaitseville yrityksille. Yritysten työntekijät tarkastelivat vapaa-ajan asumista sekä paikallisyhteisön jäsenen että yrittäjän näkökulmista.

Mökkiläisten huomioiminen yrityksissä on vähitellen kehittymässä erityisesti maaseutualueilla. Yli puolella vastanneista yhdistyksistä on sähköisiä tiedotuskanavia, ja useimmat yritykset aikovat panostaa digitaaliseen markkinointiin tulevaisuudessa. Maaseudulla sijaitsevat yritykset ottivat vapaa-ajanasukkaat huomioon markkinoinnissaan sekä aikovat panostaa vapaa-ajanasukkaiden palveluihin useammin kuin ruutukaava-alueella sijaitsevat. Yli puolet yrityksistä aikoi investoida lähivuosina vapaa-ajanasukkailla suunnattuihin palveluihin, erityisesti rakennusalaalla.

Kuva 11. Aktiivista yrittäjäverkostoa tarvitaan vapaa-ajan asumisen kehittämisessä. Kuva: Tuula Pihkala.

Useimmat vapaa-ajanasukkaat ovat kyläkyselyn mukaan integroituneet melko hyvin paikallisyhteisöihin. Noin puolella kyselyyn vastanneista yhdistyksistä oli mökkiläisiä myös jäseninä hallituksissa. Kyläkyselyyn vastanneista 84 % oli yhtä mieltä, että *tapahtumat kokoavat kyläläiset ja mökkiläiset yhteen säännöllisesti*. Kuitenkin 60 % oli samaa mieltä, että useimpia mökkiläisiä *ei kiinnosta paikallisiin asioihin vaikuttaminen*. Useimpien vastaajien mielestä paikallisten ja mökkiläisten välisiä ennakkoluuloja ja ristiriitoja ei ollut, vaikkakin jotkut olivat sellaisia panneet merkille.

Kun pyydettiin arvioimaan sitä, mikä merkitys vapaa-ajanasukkailla on kylän henkiselle ilmapiirille, useimpien mielestä heidän läsnäolonsa on kylää piristävää ja virkistävää. Mökkiläiset rikastuttavat ja tuovat elämää sekä uusia ideoita ja näkökulmia kyläin. Monilla kyläkyselyyn vastanneista oli kuitenkin odotuksia, että mökkiläiset osallistuisivat paikalliseen kehittämistoimintaan nykyistä enemmän. Samaa mieltä oltiin erityisesti seuraavien väitteiden kanssa: *Mökkiläisistä saadaan hyötyä, kun he markkinoivat mökkikuntaa kotiseudullaan* (75 %). *Olisi tärkeää, että mökkiläiset kertovat maaseudun haasteista kaupunkilaisverkostoilleen* (75 %). *Mökkiläisten pitäisi omalta osaltaan kantaa kortensa kekoon kylän kehittämisessä* (69 %).

Monessa yrityksessä oli odotusta vapaa-ajanasukkaiden palvelemisen kautta saatavan liikevaihdon kasvamisesta. Erityisesti maaseudulla sijaitsevilla yrityksillä oli tähän luottamusta ja monet niistä aikoivat myös panostaa siihen. Ruutukaava-alueella sijaitsevat yritykset eivät keskimäärin katsooneet olevansa niin riippuvaisia vapaa-ajanasukkaista, että ne tähtäisivät vain vapaa-ajanasukille suunnattujen palvelujen ja markkinoinnin kehittämiseen. Vapaa-ajanasukkaissa oli useita aktiivisesti kylien elämään osallistuvia, ja ristiriidat paikallisten ja mökkiläisten välillä olivat harvinaisia. Monet yritykset saivat vapaa-ajanasukailta tärkeää palautetta. Kuitenkin odotuksia on, että mökkiläiset toimisivat entistäkin aktiivisemmin muun muassa kylän ja kunnan markkinoijina kotipaikkakunnillaan.

YRITTÄJIEN KUMPPANUUSVERKOSTO MUKANA KEHITYSTYÖSSÄ

Vapaa-ajan asumiseen liittyvien palvelujen ja tuotteiden hyvä taso ja helppo saatavuus ovat tärkeä osa koko Etelä-Savon haluttavuutta vapaa-ajan asumisen alueena. Hankkeeseen lähti mukaan 70 yritystä, jotka näkivät mökkeilyyn liittyvien tuotteiden ja palveluiden kehittämisen vapaa-ajanasukkailla mahdollisuutena edistää liiketoimintaansa, ja he kertoivat myös aikovansa panostaa siihen. Monet ilmoittivat yhteistyössä mukana olemisen tukevan vapaa-ajan asumisen huomioon ottamista yrityksen strategiassa. Haasteena nähtiin, että mökkeilijöiden on vaikeaa löytää tietoja palveluntarjoajista ja yrityksiä on niukasti. Tästä seuraa palvelujen saatavuusongelmia erityisesti mökkeilysesonkina. Uhaksi koettiin muodostuvan, että jos palveluja ei löydetä tai ei saada, vapaa-ajanasukkaat hankkivat tarvitsemansa asuinpaikkakunnaltaan tai muualta.

Kumppanuusverkoston yritykset peräänkuuluttivat keskustelua ja ymmärrystä vapaa-ajankiinteistöjen arvon säilyttämisen tärkeydestä. He näkivät, että kumppanuusverkoston avulla tarjontaa on mahdollista monipuolistaa ja saatavuutta lisätä sekä luoda uudenlaisia palveluita. Tiiviimpi yhteistyö ja yrittäjien verkostoituminen antavat myös kuvan, että paikkakunnalla pyritään vastaamaan palvelutarpeisiin yksissä tuumin.

- Kaikki Etelä-Savon kunnat eivät vielä ole ottaneet vapaa-ajan asumista strategiseksi kehittämiskohteekseen. Vapaa-ajan asumisen kehittäminen kuntien, kylien ja yritysten yhteistyönä on vielä jäsentymätöntä, mutta siihen on halukkuutta sekä kylissä että yrityksissä.
- Kunnat poimivat aktiivisia vapaa-ajanasukkaita mukaan toimikuntiin, mutta valintakriteerit ovat epäselviä, eivätkä he sen takia edusta vapaa-ajanasukkaita mökkiläisdemokratian näkökulmasta.
- Nuoremman sukupolven mökkeilijöiden osallistamiseen mökkikuntien kehittämiseen kannattaisi panostaa esimerkiksi digitaalisin välinein.
- Yrityksissä on odotuksia vapaa-ajanasukkaiden palvelemisen kautta saatavan liikevaihdon kasvamisesta erityisesti maaseutualueilla.
- Yrittäjien kumppanuusverkostotoiminta edesauttaa vapaa-ajan asumisen huomioon ottamista yritysten strategioissa ja vapaa-ajanasukkailla suunnattujen palveluiden kehittämisessä sekä antaa kuvan mökkipaikkakunnan halusta vastata palvelutarpeisiin.

LÄHTEET

- Saaristoasiain neuvottelukunta (2006). Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon. Sisäasiainministeriön julkaisu 14. Saatavilla (viitattu 3.10.2019): https://vnk.fi/documents/1410837/1948019/Vapaa-ajan_asukkaiden_osallistuminen_kuntien_paatoksentekoon_2006.pdf/79823f67-860f-4ad8-9cb8-aad93276369b/Vapaa-ajan_asukkaiden_osallistuminen_kuntien_paatoksentekoon_2006.pdf.pdf
- Suomen virallinen tilasto (2017). Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.9.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rakke/2018/rakke_2018_2019-05-21_tie_001_fi.html

6 LAITURILLA-FOORUMIT JA -SEMINAARI

TUULA PIHKALA, ELINA PAULUS JA MANU RANTANEN

Etelä-Savossa vuosina 2018–2019 hankkeen toimesta järjestettyjen Laiturilla-tilaisuuksien tavoitteena oli luoda vapaa-ajanasukkailla uusia osallistumismahdollisuuksia mökkiseudullaan ja tuoda vapaa-ajan asumisen kehittämiseen liittyviä toimijoita, kuten yrittäjiä, kuntien henkilöstöä ja poliitikkoja sekä yhdistystoimijoita ja tutkijoita, yhteisen pöydän ääreen. Mukana oli myös kansainvälisiä vapaa-ajan asumisen asiantuntijoita. Jatkuvalle dialogille ja vuorovaikutukselle vapaa-ajanasukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa vahvistettiin tietoisuutta ja ymmärrystä vapaa-ajan asumisen merkityksestä maakunnalle. Kyseessä oli eri toimijoita osallistava ja uutta tutkimustietoa hyödyntävä toimintatapa vapaa-ajan asumiseen liittyvien kysymysten käsittelemiseksi ja kehittämiseksi. ”Laiturilla” on Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen kehittämistyön brändi ja rekisteröity tuotemerkki, jonka alla muun muassa toteutetaan vapaa-ajan asumisen viestintää, esimerkiksi Laiturilla-lehteä ja laiturilla.fi-sivustoa, ja järjestetään tilaisuuksia.

Laiturilla-foorumit olivat vapaa-ajan asumisen kumppanuusfoorumeita, joihin kutsuttiin paikallisten toimijoiden ja vapaa-ajanasukkaiden lisäksi kansallisia ja kansainvälisiä

Kuva 12. Laiturilla-brändiä on pidetty esillä esimerkiksi Kevätmessuilla. Kuva: Manu Rantanen.

vapaa-ajan asumisen kehittämisen asiantuntijoita. Foorumit olivat 2–3 tunnin pituisia tilaisuuksia, joissa kuultiin alustuksia ja esityksiä aiheeseen liittyvästä teemasta ja käytiin avointa keskustelua. Foorumityöskentelyyn voitiin sisällyttää myös yhteistä ohjattua pohdintaa tai ryhmätyötä annetusta aiheesta. Foorumien aineksia olivat uuden tiedon jakaminen, keskustelun herättäminen ja mahdollistaminen, vuorovaikutus, yhteiskehittely ja oppiminen.

Foorumeiden osallistajat olivat monipuolisesti mökkeilijöitä, yrittäjiä sekä virkamies-, tutkija- ja kehittäjätahoja. Poliittisten päättäjien ja paikallisten asukkaiden mukaan saamista olisi kokemuksen mukaan vielä tehostettava. Osallistujia haastettiin miettimään vapaa-ajan asumisen toivottua tulevaisuutta. Monipuolisista kehitysehdotuksista erottuivat vapaa-ajanasukkaiden ja kuntayhteisön syventyvä yhteisöllisyys, uudistuvat vapaa-ajan asumisen muodot, mökinvuokrauksen uudet mallit ja luonnon vetovoimaisuuden säilyttäminen. Vapaa-ajanasukkaiden palvelujen saavutettavuuteen etsittiin myös parannusehdotuksia. Painotettiin vuorovaikutuksen tärkeyttä niin yrittäjien kesken kuin vapaa-ajanasukkaiden ja yrittäjien välillä. Keinot voivat olla perinteisempiä, kuten lehtien kesänumerot ja digitaalinen markkinointi, mutta myös esimerkiksi mökkiläisten ja yrittäjien kohtaamista talvimessuilla ja mökkikumia ehdotettiin.

Laiturilla-seminaarissa kesäkuussa 2019 esiteltiin vapaa-ajan asumisen kehittämisen ja tutkimuksen ajankohtaisia aiheita kansallisesta ja kansainvälisestä näkökulmasta. Seminaariin kutsuttiin kotimaisia ja kansainvälisiä asiantuntijoita esitelmöimään valittuun teemaan liittyvistä aiheista. Esitysten jälkeen käytiin avointa keskustelua. Seminaarin tarkoitus oli jakaa uutta tietoa, nostaa ajankohtaisia vapaa-ajan asumiseen liittyviä kysymyksiä keskusteluun sekä mahdollistaa eri toimijoiden vuorovaikutus. Seminaari myös vahvisti alueen identiteettiä vapaa-ajan asumisen seutuna ja lisäsi ymmärrystä vapaa-ajan asumisen merkityksestä alueelle.

Laiturilla-foorumien ja -seminaarien järjestämistä jatketaan alueella osana vapaa-ajan asumisen kehittämistyötä. Seuraavaksi esitetään muutama tiivistelmä Laiturilla-seminaarissa kuulluista esityksistä.

MÖKKEILY 2.0 ETELÄ-SAVOSSA – VAPAA-AJANASUKASVALTUUSKUNNAN NÄKÖKULMA

ILKKA JUVA, MIKKELIN SEUDUN VAPAA-AJANASUKASVALTUUSKUNTA

Mikkelin seudun vapaa-ajanasukasvaltuuskunta on seudun kuntien perustama neuvoa-antava elin. Valtuuskunta pitää tärkeänä tuoda seudulliseen ja kuntakohtaiseen päätöksentekoon näkemyksiä muuttuvan vapaa-ajan asumisen tarpeista. Toiminnan tavoitteina on myös vapaa-ajanasuntojen käyttöasteen lisääminen sekä mökkiläisten ja kanta-asukkaiden vuorovaikutuksen vahvistaminen.

Vapaa-ajan asumisessa korostuu tunnesiteen merkitys. Pelkällä ”järjellä” kallista, matkan takana olevaa ja työlästä vapaa-ajanasuntoa on vaikea perustella. Myös mökkipaikkakuntaan ja mökkiseutuun sitoudutaan kiintymyksen mukaan. Olennaista on vahvistaa mökkiläisen hyviä tuntemuksia ja kuulumista vakituisten asukkaiden kanssa samaan joukkoon.

Kun kaikki vapaa-ajan asumisen kustannukset jaetaan käyttöpäiville, mökkeily on todella kallista. Mutta ihmisen valintoja ohjaavat järjen lisäksi tunteet. Tunneside rakentuu kokemuksille. Vapauden tunne, kiireettömyys ja oman tekemisen tuottama mielihyvä liittyvät vahvasti mökkikokemukseen. Mökillä ollaan ”itsensä herra”.

Tuollainen yleinen hyvinvointitunne ei kuitenkaan vielä kiinnitä huomiota ympäröivään yhteisöön, paikkakuntaan ja seutuun. Vapaa-ajanasukas haluaa olla hyväksytty yhteisön jäsen. Moni olisi halukas myös osallistumaan mökkipaikkakunnan kehittämiseen. Annetta-vaakin olisi. Vuorovaikutusta vapaa-ajanasukkaiden ja paikallisten välillä kannattaa kaikin tavoin vahvistaa. Siitä jos mistä kumpikin hyötyy.

On seudulle eduksi, kun mökkipaikkakunnan ”tarinaa” voi kertoa ylpeänä eteenpäin. ”Kappaleita kauneinta Suomea” on ympäri maan. Mikä tekee juuri Etelä-Savosta ja Mikkelin seudusta erityisen? Järvet, metsäluonto, lähiruoka? Ne ovat tietenkin hyvä perusta, mutta erityiseksi seutu nousee vasta, jos sillä on tarjota enemmän kuin muualtakin löydettävissä olevat ominaisuudet.

Markkinoinnissa pyritään vetoamaan tunteisiin. Ylisanoja voidaan käyttää, mutta uskottavan markkinoinnin on perustuttava tosiasioihin. Siksi tunnesuhteen mökkiseutuun on perustuttava siihen, minkä kukin kokee todellisuudeksi. Jotta seutu koettaisiin ”parhaaksi” mökkiseuduksi ei riitä, että on saavuttanut tällaisen aseman ihmisten mielissä, vaan se on saavutettava yhä uudelleen. On oltava parempi kuin aiemmin. Koko ajan on parannettava, sillä vaatimustaso kasvaa pysähtymättä.

Mökkiseudun brändi tarkoittaa niitä piirteitä, jotka mökkiläiset ja toki laajemminkin ihmiset seutuun liittävät. Luonto ja muut yleiset ominaisuudet ovat niin sanotusti ylhäältä annettuja, mutta moni tärkeä asia on seudun omien toimijoiden käsissä. Tärkein niistä on palvelutarjonnan jatkuva kehittäminen. Vapaa-ajanasukkaiden tarpeet ovat varsin yksilöllisiä. Yksi painottaa tiestön parantamista, toinen tietoliikenneyhteyksiä, kolmas tapahtumi-en kirjoja ja neljäs haluaisi muuttaa mökkinsä vakituiseksi asunnoksi. Olennaista ei olekaan jonkun nimenomaisen asian kehittäminen vaan kehittäminen ylipäätään. Kun mökkiläinen voi todeta, että nyt on parannettu entistä, korjattu viallista tai luotu uutta, hän kokee, että vapaa-ajan asumisen oloja parannetaan, vaikkei juuri hänen ykkösasiaansa ole vielä hoidettu. Brändin vahvistamista helpottaa se, ettei askeleiden tarvitse olla isoja. Tärkeämpää on jatkuva eteneminen parempaan.

Mökkiläisten tarpeet ovat erilaisia, joten jatkuvaa tutkimustoimintaa tarvitaan. Tarpeiden monipuolisuudesta huolimatta voidaan nähdä, että kussakin ajassa nousee asioita, joita

Kuva 13. Mikkelin seudun vapaa-ajanasukasvaltuuskunnan painopisteet (lähde: Ilkka Juvan esitys).

useimmat pitävät tärkeinä. Esimerkiksi jätehuolto ja kierrätys ovat hyvin hoidettuja, mutta muovin keräys on vielä alkutekijöissään. Yhä useampi kulkisi mielellään kotipaikan ja mökkiseudun väliä julkisilla liikennevälineillä, mutta miten siihen yhdistetään auton tarve mökkiseudulla? Näkeekö päivittäistavarakauppa tässä palvelumahdollisuuksia? Entä taksi-palvelujen tarjoajat? Tietoliikenteen tuomaa vapautta etätyöhön kaipaavat moni. Nuoremmat mökkiläiset haluavat ostaa yhä enemmän palveluja. Heidän laatuvaatimuksensa ovat myös hyvin korkealla. Ylipäättään mökkiläiset vertaavat saamaansa tarjontaa vakinaisen asuinpaik-kansa tarjontaan. Usein kokemukset kotiseudusta ovat parempia.

Mikkelin seudun kuntien strategioissa korostetaan poikkeuksetta vapaa-ajan asumisen tärkeyttä. Sen sijaan konkreettinen ohjelma vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi näyttää puuttuvan. Kuntien tai seudun kuntien yhdessä pitäisikin kehittää etenemisohjelma budjet-teineen ja aikataulutettuine tavoitteineen. Eikä pahaksi olisi kuntakohtainen ”tunneohjelma-kaan”, jossa määritettäisiin, miten vapaa-ajanasukkaan tunnesiteitä vahvistetaan.

KESÄMÖKKIEN TULEVAISUUS

SEPPO RANTALAINEN, OP-KODIT

Seppo Rantalainen pohti esityksessään vanhenevien kesämökkien tulevaisuutta Etelä-Savos-sa. Kesämökin taloudellinen arvo säilyy parhaiten, kun mökkiä käytetään mahdollisimman aktiivisesti. Käyttajakuntaa voi laajentaa esimerkiksi vuokraamalla mökkiä. Mökin laaja pe-ruskorjaus ei nosta nykyisillä suhdanteilla mökin myyntihintaa mutta lisää ostohalukkuutta. Nuorempi sukupolvi tulisi myös huomioida mökkeilyn houkuttelevuuden edistämiseksi. Se tarkoittaa käytännössä erilaisten mökkitalokaripalvelujen ja muun ammattivun helppoa ja sujuvaa hankintamahdollisuutta oman, puutteellisen osaamisen korvaamiseksi esimerkiksi remonteissa. Tällä tavoin meneteltäessä mökki ei muodostu työleiriksi ja korjaustyöt valmis-tuvat ajallaan. Nuoret ovat tottuneet palveluiden ostamiseen.

Sukupolvenvaihdokseen ja mökin myymiseen liittyvät palvelut kannattaa paketoita hel-poksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi, jota tarjotaan lähellä mökinomistajia ja potentiaali-sia ostajia, esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. Mökkikunnan luontoa ja palveluja kannattaa markkinoida vetovoimatekijänä, sillä ne kiinnostavat kaikkia ikäluokkia.

MÖKKILÄISTEN OMAEHTOISUUDELLA ELINVOIMAA

ROOSA TOIVONEN, MÄNTYHARJUN KESÄASUKAS

Vapaa-ajanasukkaat ovat tärkeässä roolissa mökkikuntansa elinvoiman ja vetovoiman tuot-tamisessa. Aktiivisesta, mielekästä tekemistä kaipaavasta kesäasukkaasta voi kuoriutua mök-kikunnan ”kesäpuuhis” tai ryhmä, joka toteuttaa innovatiivisia ideoita, kuten kesätaapahtu-mia ja palveluita, kunnan ja muiden toimijoiden avustuksella. Toiminnan kautta saa uusia ystäviä, tuttuja ja hyvää mieltä sekä läheisemmän suhteen omaan mökkikuntaan. Ihmisen perustarve on nauttia omasta osaamisesta ja kehittyä yhä paremmaksi siinä, mitä tekee. Mi-ten tämä voitaisiin valjastaa mökkikunnan ihmisten yhteiseksi iloksi ja hyödyksi?

Roosa Toivonen on järjestänyt vuodesta 2016 alkaen Mäntyharjulla Ilokuvafestivaalia, johon osallistuu kesäasukkaita, paikallisia yrittäjiä, nuoria ja asukkaita, matkailijoita ja muita vierailijoita. Ilokuvafestivaali on kasvattanut suosiotaan ja sitä verrataan jo Sodankylän elo-

Kuva 14. Ilokuvafestivaali on esimerkki vapaa-ajanasukkaiden aktiivisuuden tuloksista (lähde: Roosa Toivosen esitys).

kuvajuhliin. Festivaali on tunnelmaltaan lämminhenkinen ja yhteisöllinen. Se tarjoaa neljän päivän aikana noin 50 hyvää mieltä tuovaa elokuvaa sekä keskusteluja, yhdessäoloa, klubi-musiikkia ja paikallisten yrittäjien ruokaa. Vuosi vuodelta enemmän paikallisia ihmisiä ja uusia yleisöjä kunnan ulkopuolelta on innostunut tulemaan sekä festivaalin asiakkaiksi että järjestäjiksi.

Kunnan arvostava ja avulias asenne on keskeinen tekijä kesäasukkaiden omaehtoisen toiminnan järjestämiseksi. Kunta voi auttaa esimerkiksi tarjoamalla tiloja, henkilöresursseja ja markkinointia. Hyötynä kunnan näkökulmasta on Mäntyharjun tapauksessa pidempi kesäkausi, eli mökkeilijät ja muut matkailijat tuovat alueelle tuloja vielä elokuussa. Kunta saa myös verkostoihinsa uudenlaisia osajia ja brändinäkyvyyttä tapahtuman johdosta.

- Laiturilla-foorumeilla ja -seminaareilla luodaan vapaa-ajanasukille uusia osallistumismahdollisuuksia mökkiseudullaan ja tuodaan vapaa-ajan asumiseen liittyviä eri toimijoita yhteisen pöydän ääreen.
- Jatkuvalla dialogilla ja vuorovaikutuksella vapaa-ajanasukkaiden ja muiden toimijoiden kesken vahvistetaan tietoisuutta ja ymmärrystä vapaa-ajan asumisen merkityksestä.
- Toimintatapa osallistaa eri toimijoita ja hyödyntää uutta tutkimustietoa vapaa-ajan asumiseen liittyvien kysymysten käsittelemiseksi ja kehittämiseksi.

7 MÖKKILAITURILLA – DIGITAALINEN MOBIILISOVELLUS MONIPAIKKAISILLE ASUKKAILLE

MANU RANTANEN, SUSANNA KUJALA JA ELINA PAULUS

MOBIILILAITTEET TIEDON JAKAMISEN JA YHTEISKEHITTÄMISEN VÄLINEINÄ

Huomattava osa vapaa-ajanasukkaista tulee Etelä-Savoon maakunnan ulkopuolelta (keskimäärin 66 % vuonna 2016, Tilastokeskus 2018). Muualla asuvien vapaa-ajanasukkaiden mahdollisuudet saada mökkipaikkakunnistaan ajankohtaista tietoa helposti ja osallistua niiden elämään ovat rajallisia. Viime vuosikymmeninä digitalisaatio on tuonut yhä uusia mahdollisuuksia saada ja jakaa tietoa. Samalla kansalaistoimijoiden ja asukkaiden osallistumismahdollisuudet ovat lisääntyneet ja tasa-arvoistuneet. Mobiililaitteet ovat arkipäiväistyneet ja kehittyneet viestintävälineiksi, joiden avulla voidaan kytkeytyä digitaaliseen maailmaan käytännössä missä vain. Asukasosallistumista helpottavat paikkatietosovellukset (public participation information systems) mahdollistavat julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden paikkatietoa sisältävän tiedonhankinnan ja -jakamisen.

Uudistuneen kuntalain hengessä ovat monet kunnat alkaneet hyödyntää tietokoneella ja nykyisin yhä useammin mobiililaitteilla käytettäviä sovelluksia, joiden kautta kuntien on mahdollista tiedottaa asukkaita sekä kerätä nopeasti asukkaiden mielipiteitä erilaisiin asioihin tai havaituihin puutteisiin liittyen. Kuntien hallinnoimilla mobiilisovelluksilla on ainakin kolme tavoitetta, jotka osin liittyvät toisiinsa: niillä pyritään osallisuuden ja demokratian vahvistamiseen, uuden tiedon kokoamiseen tutkimusta ja kehittämistyötä (muun muassa alueiden strategiatyötä) varten sekä osallistamaan asukkaita kunnan elinvoiman rakentamiseen. Tiedon kerääminen voidaan tehdä kyselyjen avulla, joukkoistamalla maantieteellisen tiedon hankintaa tai mahdollistamalla osallistuminen yhteiskehittämiseen (geocrowdsourcing, geographical citizen science, volunteered geographic information VGI). Ihmiset voivat olla itse sensoreina raportoidessaan maastossa ha-

Kuva 15. Mökkilaiturilla-mobiilisovellus. Kuva: Elina Paulus.

vaitsemistaan asioista, kuten luontopolkujen rakenteiden puutteista. Usein tämä tapahtuu niin, että käyttäjät merkitsevät itse karttasovellukseen havaintojaan. Mobiililaitteiden ominaisuuksia voidaan myös hyödyntää, jolloin esimerkiksi tapahtumien osallistujien reittejä voidaan jäljittää anonymisoitua paikkatietodataa hyödyntämällä (ks. Sieber 2006, Brovelli ym. 2014, Goodchild 2007).

Mobiililaitteilla voidaan siis kerätä yksittäisiltä käyttäjiltä geospaatialista informaatiota, jossa on sekä tilallinen että temporaalinen (ajallinen) ulottuvuus. Näin saatavan tiedon avulla päästään kiinni erilaisiin prosesseihin, jotka tapahtuvat tietyssä paikassa tietynä hetkenä. Tämä on erityisen kiinnostavaa monipaikkaisen asumisen ymmärtämisessä, joka on luonteeltaan liikkuvaa ja jota ei pelkän tilastotiedon valossa voi syvällisesti ymmärtää.

MOBIILISOVELLUS VUOROVAIKUTUSVÄLINEENÄ MÖKKIKUNNAN JA MÖKKILÄISTEN VÄLILLÄ

Mökkilaiturilla on mobiilisovellus Etelä-Savon mökkiläisille. Ilmaiseksi ladattavan sovelluksen pilottijakso toteutettiin kesällä 2019. Se kohdistettiin etenkin Etelä-Savon ulkopuolelta tuleville vapaa-ajanasukkailla. Tavoitteena oli saada käsitys mobiiliapplikaation mahdollisuuksista ja rajoitteista vapaa-ajanasukkaiden ja alueen välisen tiedonvaihdon kanavana sekä lisätä vapaa-ajanasukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Pyrittiin kehittämään vuorovaikutusta vapaa-ajanasukkaiden, julkisen sektorin sekä tutkimus- ja kehittämistoimijoiden välille. Testattiin myös mobiilisovelluksen käyttökelpoisuutta vapaa-ajanasukkaisiin liittyvän tiedon keräämisessä. Vastaavanlaista vapaa-ajan asumisen kehittämiseen kohdistettua sovellusta ei tietojemme mukaan ole aikaisemmin kokeiltu.

Sovelluksen käyttö aloitettiin kokoamalla pilottiryhmä, jolta pyrittiin saamaan palautetta sovelluksen kehittämiseen. Sovellusta markkinoitiin jakamalla lehdistötiedote paikallislehtiin ja sosiaalisen median kanaviin sekä kertomalla siitä radiossa ja Laiturilla-tapahtumissa Mikkelissä. Sovelluksen avulla vapaa-ajanasukkaillakin oli mahdollisuus päästä helposti ja pienellä vaivalla entistä paremmin tietoiseksi alueen toiminnasta ja tapahtumista sekä osallistua vapaa-ajan asumisen kehittämiseen.

Kesän aikana jaettiin tietoa alueen tapahtumista. Tiedonkeruu kohdistettiin palvelujen käytön teemaan. Palvelukyselyn tarkoituksena oli sekä saada käsitys sovelluksen toimivuudesta tiedonkeruussa että kerätä tietoa vapaa-ajanasukkaiden palveluiden käytöstä mökkiseudulla. Myös palveluiden käytön ajallinen ja alueellinen vaihtelu olivat tarkastelun kohteena. Kysymyksiä lähetettiin kerran tai kaksi viikossa, pääsääntöisesti kaksi kysymystä kerrallaan. Kysymykset koskivat muun muassa eri palvelutyyppien käyttöä, tyytyväisyyttä nykyisiin palveluihin, rahankäyttöä mökkikunnassa, mökinvuokrausta sekä arvioitua tulevaa palveluiden käyttöä.

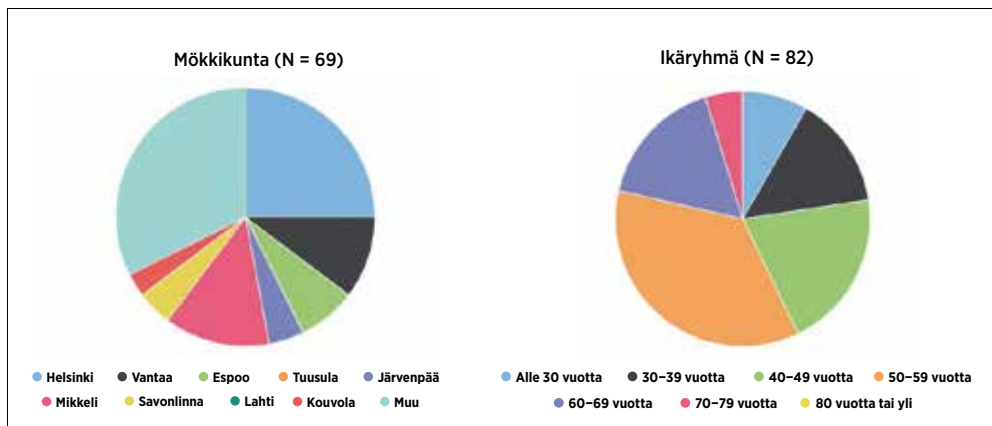
TULOKSIA PALVELUIDEN KÄYTTÖKYSELYSTÄ

Vapaa-ajanasukkailla on merkittävä vaikutus Etelä-Savon talouteen ja työllisyyteen sekä elinvoimaisuuteen (Kujala ym. 2018), joten palveluiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamisella on vaikutuksensa paitsi vapaa-ajanasukkaiden tyytyväisyyteen myös alueen elintason ja työtilanteeseen. Tästäkin syystä vapaa-ajanasukkailta saatava tieto palveluiden käytöstä ja palvelutarpeista on tärkeää. Vastausten alhaisen määrän vuoksi kyselyn tuloksista ei voitu

tehdä kattavia ja yleistettäviä johtopäätöksiä, mutta vastaukset toimivat hyvinä esimerkkeinä vapaa-ajanasukkaiden näkemyksistä ja mielipiteistä. Samalla kysely antoi arvokasta tietoa mobiilisovelluksen toimivuudesta tiedonkeruun välineenä.

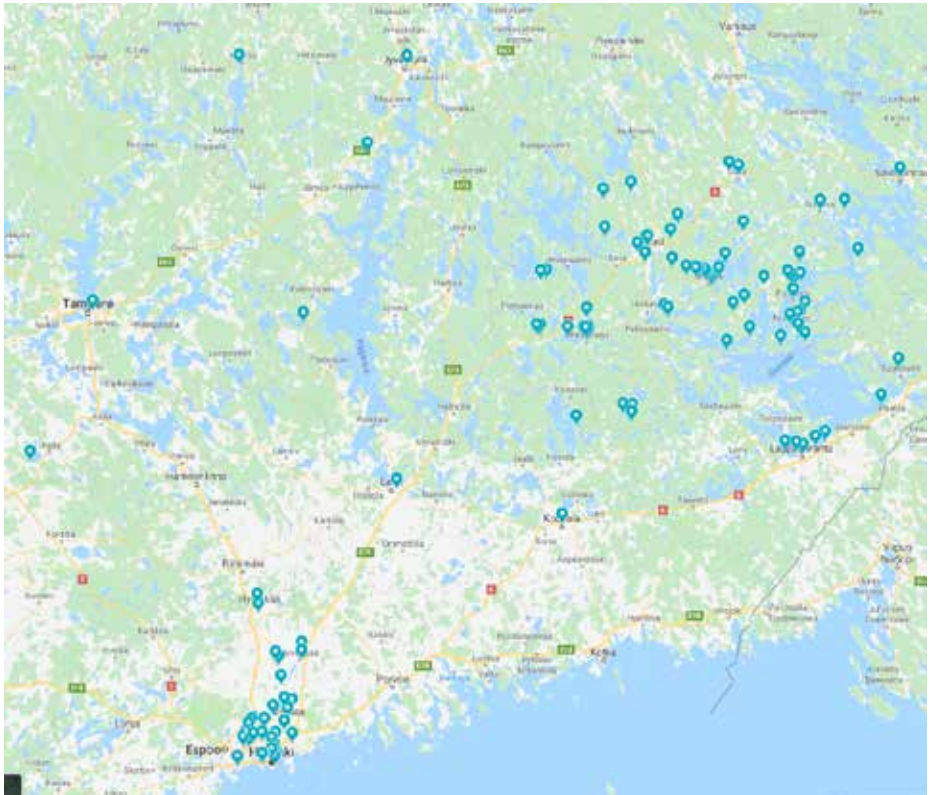
Sovelluksen ladanneista 287 henkilöstä (tilanne syyskuussa 2019) osa vastasi palvelukyselyn kysymyksiin. Vastaajista kaikki eivät ilmoittaneet mökkinsä sijaintikuntaa. Suurin osa vastanneista mökkeili Puumalassa (30 %) tai Mikkelissä (30 %). Muutamasta pienemmästä mökkikunnasta ei tullut vastauksia. Vastaajien sukupuolijakauma oli tasainen: naisia 52 ja miehiä 48 prosenttia. Valtaosa vastanneista ilmoitti olevansa työelämässä (81 %). Eläkeläiset olivat toiseksi suurin ryhmä (14 %). Suurin osallistujaryhmä oli 50–59-vuotiaat (36 %), seuraavaksi eniten oli 40–49-vuotiaita (19 %). Vastaajien kotikunnat vaihtelivat melko paljon. Suurin osa, noin kolmannes vastaajista, oli valinnut kotikunnakseen kohdan ”muu”. Seuraavaksi yleisimmät vastaukset olivat Helsinki (25 %), Mikkeli (13 %) ja Vantaa (9 %). Vastaajia oli myös Espoosta, Järvenpäästä, Savonlinnasta ja Kouvolasta (kuva 1).

Kuva 16. Vastaajien mökkikunnat ja ikäryhmät.

Vastauksia saatiin keskimäärin 20–40 kpl kysymystä kohden. Taustakysymykset, jotka julkaistiin jo keväällä, saivat eniten vastauksia, sillä ne ehtivät olla kauimmin vastattavina. Niissä tiedusteltiin muun muassa ikäryhmää, sukupuolta ja tämänhetkistä elämäntilannetta. Avoimiin kysymyksiin, joihin käyttäjä sai itse kirjoittaa vastauksen, tuli myös ilahduttavasti vastauksia. Muutama sovelluksen kysymys kohdennettiin mökkikunnittain Etelä-Savon alueelle. Nämä kysymykset näkyivät vain niille käyttäjille, jotka olivat ilmoittaneet mökkikuntansa. Käyttäjien oli mahdollista hyväksyä sijaintitietonsa näkyminen sovelluksen käytön yhteydessä, jolloin vastaajien sijainti oli tiedossa sillä hetkellä, kun he vastasivat johonkin kysymykseen. Useimmat sijaintitiedon sisältävät vastaukset lähetettiin mökiltä, valtaosin Mikkelin ja Puumalan alueelta. Jonkin verran oli myös vastattu pääkaupunkiseudulla ja muilla yksittäisillä paikkakunnilla. Tämän ominaisuuden avulla on jatkossa mahdollista arvioida esimerkiksi kuukausitasolla vapaa-ajanasukkaiden liikkumista vakituisen ja vapaa-ajanasunnon välillä (kuva 17).

Niiltä osin kuin sovelluksen kysymykset vastasivat aikaisempien kyselyiden kysymyksiä, sovelluksen avulla saadut kyselytulokset olivat suurelta osin samansuuntaisia aikaisempien kyselyiden tulosten kanssa. Esimerkiksi päivittäistavarat sekä mökin kuntoon ja varusteluun liittyvät palvelut korostuivat yleisimpinä mökkikunnasta ostettujen palvelujen listalla. Vastaavat palvelut korostuivat myös aikaisemmissa kyselyissä joko rahankäytössä tai käytön

Kuva 17. Vastaajien sijainteja vastaushetkellä.

yleisyytenä (mm. Mökkibarometri 2016, FCG 2015, Rantanen ym. 2009). Myös tapahtuma- ja virkistyspalveluita hankittiin melko paljon mökkikunnasta. FCG:n (2015) toteuttamassa kyselyssä tapahtuma- ja virkistyspalvelut näyttäytyivät lähiruokapalveluiden ohella toisena selkeänä palveluryhmänä, mitä haluttiin ostaa mökkikunnasta. Myös mökkikunnan naapurikunnasta hankittiin jonkin verran palveluja. Vapaa-ajanasukkaiden aikomus vuokrata mökkiään oli sovellukseen vastanneilla suunnilleen yhtä alhaisella tasolla kuin Mökkibarometriin (2016) vastanneilla (alle 3 %). Asiaa harkitsevia oli hieman enemmän.

Myös eroja aikaisempiin kyselyihin nähden tuli esiin. Sovelluksen palvelukyselyyn vastanneista suurin osa oli työikäisiä (82 %), kun vastaavasti esimerkiksi Mökkibarometriin (2016) vastanneista Etelä-Savon mökkeilijöistä suurin osa oli eläkeläisiä (59 %). Sovelluksen avulla saavutettiin lisäksi muutamia opiskelijoita, joita ei ollut lainkaan Mökkibarometriin (emt.) vastanneiden joukossa. Sovelluksen palvelukyselyyn vastaajien keskimääräistä alhaisempi ikä saattoi osaltaan vaikuttaa myös siihen, että tulevaisuutta koskevaan kysymykseen vain yksi vastaaja arvioi palveluiden käyttönsä mökkikunnassa vähenevän viiden vuoden päästä. Suurin osa arvioi palveluiden tarpeensa joko pysyvän nykyisellään (44 %) tai kasvavan (53 %). Etenkin päivittäistavaroiden ja korjauspalveluiden hankintaan ennakoitiin kasvua. Mökkibarometrin (2016) Etelä-Savon vastaajista puolestaan 14 prosenttia arvioi palveluiden käyttönsä laskevan seuraavan kolmen vuoden sisällä ja yli puolet arvioi palveluiden käytön pysyvän samalla tasolla. Kasvuarvion antoi näin ollen 27 prosenttia vastaajista, mikä eroaa selvästi sovelluksen palvelukyselyn tuloksista.

Pilottiryhmä kertoi näkemyksiään esimerkiksi siitä, minkä palveluiden tarjonnasta kaivattiin lisää tietoa. Vastauksissa tuli esiin tarve saada lisää tietoa muun muassa mökkitalkkari- ja korjauspalveluista, tapahtumista ja kierrätyspisteistä. Myös puunkaatoon ja polttopuihin liittyvistä palveluista kaivattiin lisää tietoa. Vastaajat ehdottivat mökkikunnan houkuttelevuuden lisäämiseksi muun muassa kyläkauppojen ylläpitämistä, jätteenkäsittelyn parantamista, yhteisöllisten tapahtumien lisäämistä, hyvän ilmapiirin ylläpitämistä sekä julkisen liikenteen parantamista.

Tarkemmin Mökkilaiturilla-sovelluksen kyselyjen tuloksia on nähtävillä osoitteessa https://blogs.helsinki.fi/hy-ruralia/files/2019/09/Kooste_palvelukyselyn_vastauksista_tiivistys.pdf

MOBIILISOVELLUKSEN MAHDOLLISUUDET JA RAJOITTEET

Mobiilisovellus mahdollistaa uuden tavan lähestyä työikäisiä vapaa-ajanasukkaita, joita muuten on perinteisesti ollut haastavaa tavoittaa. Nuoremmat mökkiläiset jäävät yleensä kyselyiden ja muiden perinteisempien lähestymistapojen ulkopuolelle. Sovellus tarjosi myös uuden kanavan tiedottaa vapaa-ajanasukille alueen palveluista ja tapahtumista. Sen avulla saatiin kerättyä entistä tarkemmin tietoja vapaa-ajan asumisen ajallisesta ja paikallisesta vaihtelusta. Palvelukyselyssä tiedusteltiin kuukauden välein mökkikunnassa käytetyn rahan määrää. Vastausmäärien kasvaessa tuloksista saadaan eri kuukausien välisen rahankäytön eroja esiin aiempaa tarkemmin. Sovellus mahdollisti myös mökkikuntien välisen vertailun.

Käyttäjiltä kysyttiin palautetta sovelluksen toimivuudesta ja sisällöstä. Kuten muidenkin kyselyjen kohdalla, vastaajien aktivoiminen vaatii panostamista, jotta vastauksia saataisiin tarpeeksi. Iäkkäin mökkiväestö ei myöskään todennäköisesti tule käyttämään mobiilisovellusta aktiivisesti. Käyttäjiltä saadun palautteen perusteella sovelluksen teknisessä käytettävyydessä oli haasteita jonkun verran. Joku kommentoi, että monivalintakysymyksiin on helpompaa ja nopeampi vastata kuin avoimiin kysymyksiin. Saadun palautteen perusteella kysymysten määrä vaikutti olevan sopiva. Monet toivoivat, että tapahtumien sijainnista saisi tarkempaa tietoa.

Mobiilisovellus oli erinomainen ja aidosti uusi tapa kehittää vuorovaikutusta mökkiläisten kanssa. Sen avulla voitiin välittää tietoa ja kerätä mökkiläisten palautteita muun muassa palveluista. Vuorovaikutteisuutta tulee kuitenkin kehittää edelleen niin teknisesti kuin sisälöntuotannon osalta. Nyt sisältöjä tuotettiin Ruralia-instituutissa ja ohjaamalla Mikkeli Nyt- ja Savonlinna Nyt -sivustojen tapahtumasyöte sovellukseen. Jatkossa tavoitteena on saada mukaan sisältöjä alueelta niin kuntasektorilta kuin paikallisten palvelujen tuottajilta. Valokuvien keräämistä sovelluksen käyttäjiltä kokeiltiin onnistuneesti. Sovellus ei kuitenkaan toistaiseksi mahdollista omaehtoista tiedonkeruuta käyttäjiltä esimerkiksi karttaa hyödyntäen. Tulevaisuudessa sovellusta on syytä parantaa niin, että tämänkaltaisen, eri toimijoiden yhteiskehittely onnistuisi helposti.

- Muualla asuvien vapaa-ajanasukkaiden mahdollisuudet osallistua mökkipaikkakuntien elämään ovat rajallisia, vaikka heille on esitetty merkittävää aluekehitysroolia maaseutukunnissa niin taloudellisessa kuin sosiaalisessa mielessä.
- Mökkilaiturilla-mobiilisovellus on uusi keino etenkin työikäisten vapaa-ajanasukkaiden saavuttamiseen.
- Mobiilisovellus mahdollistaa vuorovaikutuksen kehittämisen mökkiläisten kanssa tiedonvälityksen ja tiedonkeruun kautta sekä paikkatietojen ajallisen ja alueellisen vertailun.
- Palvelukyselyn vastaukset antoivat kasvusuuntaisen tulevaisuuden näkymän vapaa-ajanasukkaiden palvelujen käytöstä Etelä-Savossa.
- Mökkilaiturilla-sovelluksen käytön haasteita olivat iäkkäimmän väestön tavoittaminen sekä vastaajien aktivointi.
- Sovelluksen kehitystyössä olisi tulevaisuudessa mahdollistettava eri toimijoiden yhteiskehittely.

LÄHTEET

- Brovelli, M.A., M. Minghini & G. Zamboni (2014). Public participation in GIS via mobile applications. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing* 114: 306–315.
- FCG (2015). Etelä-Savon matkailun ja vapaa-ajan tulo- ja työllisyys selvitys. FCG Finnish Consulting Groupin esitys tulosten julkistamisseminaarissa 5.2.2015. Saatavilla: http://esa-vo.fi/resources/public//Maakuntaliitto/Loppuraportti_E_Savon%20matkailun%20ja%20vapaa_ajan_asumisen%20tulo%20ja%20ty%C3%B6llisyys selvitys.pdf.
- Goodchild, M.F. (2007). Citizens as sensors: the world of volunteered geography. *GeoJournal* 69: 211–221.
- Kujala, S., Hakala, O., Törmä, H., Rantanen, M., Czarnecki, A. & Hyyryläinen, T. (2018). Etelä-Savon vapaa-ajan asumisen aluetaloudelliset vaikutukset nykytilanteessa ja tulevaisuuden skenaarioissa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Raportteja 187.
- Mökkibarometri (2016b). Etelä-Savossa mökin omistavien vastaukset mökkibarometrikyselyyn. FCG Finnish Consulting Group Oy. FCG Konsultointi Oy:n sähköpostitse 20.12.2017 toimittama aineisto.
- Rantanen, M., Rouhiainen, V., Särkkä-Tirkkonen, M. & Väisänen, H-M. (2009). Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Raportteja 40.
- Sieber, R. (2006). Public Participation Geographic Information Systems: A Literature Review and Framework. *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 96, No. 3, 491–507.
- Tilastokeskus (2018). Etelä-Savon kesämökit kunnan ja omistajan kotikunnan mukaan 2005–2016. Tilastokeskuksen 31.1.2018 sähköpostitse toimittama maksullinen tilaus-aineisto.

8 KANSAINVÄLISEN VERKOSTON RAKENTAMINEN

TUULA PIHKALA

Vapaa-ajan asuminen on globaali ilmiö. Maailmalta löytyy monia vapaa-ajan asumisen alueita, joilla on yhtymä- ja vertailukohtia Etelä-Savoon. Tavoitteena oli verkostoitua aktiivisesti ja tiiviisti kansainvälisten vapaa-ajan asumisen alueiden kanssa sekä hakea kansainvälisiä malleja vapaa-ajan asumisen kehittämiseen ja yhteistyöhön vapaa-ajanasukkaiden kanssa. Erityisesti haluttiin löytää alueita, joissa vapaa-ajan asumisesta on haluttu tehdä menestystekijä ja joissa tarkastellaan vapaa-ajan asumista kehittämisnäkökulmasta. Kohteiden valinnassa hyödynnettiin Ruralia-instituutin selvitystä *Kehittämiskohteena vapaa-ajan asuminen – Kansainvälinen näkökulma* (Rantanen 2016). Kontaktointia kohteisiin tehtiin muun muassa sähköpostitse hyödyntäen tutkijayhteyksiä ja -verkostoja sekä Mikkelin kehitysytio Miksei Oy:n yrityskontakteja. Kohdealueet, joiden kanssa verkostoiduttiin, olivat Puola, Kroatia, USA ja Norja.

Puolan kanssa verkostoiduttiin tutkijayhteistyön ja tiedonvaihdon muodossa. Puolalaisen vapaa-ajan asumisen tutkijan kanssa pidettiin yhteyttä ja vaihdettiin aktiivisesti tietoa. Syksyllä 2018 vapaa-ajan asumisen kehittäjien ja tutkijoiden, päättäjien ja yrittäjien ryhmä Puolasta vieraili Etelä-Savossa tutustuen suomalaiseen vapaa-ajan asumiseen, paikallisiin yrittäjiin, jotka tarjoavat vapaa-ajan asumiseen liittyviä palveluita, sekä alueen luontoaktiiviteetti- ja kulttuuritarjonnan ja mökkeilyn rajapintoihin. Eteläsavolaisen vapaa-ajan asumisen tarkasteleminen vieraiden silmin nosti esiin uusia näkökulmia esimerkiksi mökkeilyn hallintaan liittyen.

Kuva 18. Kansainvälisen verkoston rakentamista on toteutettu muun muassa vierailemalla Etelä-Savon vapaa-ajan asumiseen verrattavissa olevissa kohteissa. Kuva: Manu Rantanen.

Kroatiaan Split-Dalmatian alueelle tehtiin opintomatka lokakuussa 2018. Kroatiaassa on merkittävä määrä vapaa-ajan asumista: 4,2 miljoonan asukkaan maassa on 250 000 vapaa-ajan asuntoa. Vapaa-ajan asumisen ilmiö on mielenkiintoinen sekä historialtaan että nyky-muodossaan. Taustalla heijastuvat taloudellinen tilanne, matkailun ja maan historia sekä se, miten poliittisesti hallitaan vapaa-ajan asumista. Vapaa-ajan asumisen historiallinen kehityskaari kulkee antiikin Rooman ajalta lukuisien eri valloittajien ja kommunistihallinnon kautta entisen Jugoslavian hajoamissotiin ja niitä seuranneeseen jälleenrakentamisen aikaan. Maahan kohdistuva matkailun globaali paine on kova, ja kroatialaiset ovat siitä syystä päättäneet suosia vuokraamista, koska majoituskapasiteettia ei muuten ole riittävästi. Vapaa-ajan asuntojen yksityiseen vuokraamiseen kohdistuvan verotuksen edullisuus kannustaa vuokraustoimintaan. Vapaa-ajan asuminen painottuu Adrianmeren rannikkoalueelle. Valtion politiikka ja globaali talous vaikuttavat kehityskulkuihin suuresti. Kroatiaassa on myös vartenotettavaa vapaa-ajan asumisen tutkimusta.

Kuva 19. Vapaa-ajan asumista Kroatiaassa. Kuva: Manu Rantanen.

USA:ssa ja Kanadassa sijaitsevilla Suurten järvien alueella esimerkiksi Michiganin, Minnesotan, Wisconsinin ja Ontarion osavaltioissa vapaa-ajan asuminen on hyvin laajaa ja muistuttaa monilta piirteiltään suomalaista mökkeilyä. Kiinnostavaa alueella on esimerkiksi se, miten vapaa-ajan asuminen on huomioitu strategiatyössä ja millaisiin käytännön ratkaisuihin siellä on päädytty. Muun muassa Wisconsinin ja Minnesotan yliopistoissa USA:ssa tehdään vapaa-ajan asumisen tutkimusta ja yhteistyötä kehittäjien kanssa. Esimerkiksi Muskokan alue Ontariossa Kanadassa on seutu, jossa perinteisten elinkeinojen hiipuesssa ja jopa loppuessa on löydetty uusi elinvoiman lähde vapaa-ajan asumisesta ja sen mukanaan tuomista taloudellisista ja sosiaalisista mahdollisuuksista Toronton metropolialueen läheisyydessä. Verkostoituminen näiden kohdealueiden kanssa aloitettiin luomalla yhteys USA:ssa University of Wisconsin-Madisonissa työskentelevään aihetta paljon tutkineeseen professoriin. Tiedonvaihdon lisäksi tavoitteena on tehdä opintomatka Suurten järvien alueelle.

Yhteistyö ja verkostoituminen *Norjassa* sijaitsevan Valdresin alueen kanssa käynnistyi jo edellisessä hankkeessa vuonna 2016 muun muassa alueelle tehdyn opintomatkan muodossa. Nyt yhteistyötä syvennettiin kutsumalla heidän edustajansa Laiturilla-seminaariin 2019 esitelmöimään ns. Valdresin mallista eli toimialarajat ylittävästä yhteistyöstä vapaa-ajan asumisen kehittämisessä alueen elinvoiman vahvistamiseksi. Vapaa-ajan asumisen määrätietoinen kehittäminen voimavaraksi alueella, jossa paikallinen väestö vähenee ja perinteiset elinkeinot hiipuvat, on esimerkki siitä, miten alueen tulevaisuus voidaan ottaa omiin käsiin omaehtoisella yhteistyöllä ja ennakkoluulottomalla vuorovaikutuksella. Valdresin alueella on monia yhtymäkohtia Etelä-Savoon: pääkaupunkiseudun läheisyys ja vaikutus alueen kausiväestöön, luonto ja sen mahdollistamat aktiviteetit, kantaväestön ikärakenne ja elinkeinorakenteen muutokset. Seuraavassa esitetään tiivistelmä Valdresin vapaa-ajan asumisen yhteistyömallista.

VALDRESIN MALLILLA KUMPPANUUTTA ALUEKEHITTÄMISEEN

Valdresin aluetta kehitetään tavoitteellisesti vapaa-ajan asumisen näkökulmasta. Valdresin alue sijaitsee eteläisen Norjan keskiosissa vuoristoisella ja maaseutumaisella alueella. Pääkaupunkiin Osloon on reilun kolmen tunnin ajomatka. Noin 18 000 asukkaan alueen kehityksen haasteena on väestön ikääntyminen ja vähentyminen sekä perinteisten elinkeinojen hiipuminen. Elinkeinoista rakennusala ja kaupan ala työllistävät työntekijöitä eri sektoreista eniten, kun taas yrittäjiä on eniten maa- ja metsätalouden sekä kalatalouden aloilla. Alueella on päätetty tarttua vapaa-ajan asumisen kehittämiseen keinona vaikuttaa aktiivisesti omaan tulevaisuuteen ja alueen elinvoiman vahvistamiseen.

Valdresin alueen keskeisin kehittämiskeino on eri toimijoiden, yrityssektoreiden ja kuntien rajat ylittävä yhteistyö ja kumppanuus. Yhteistyölle on poliittinen valtuutus, mutta itse toiminta rakentuu epäpoliittisesti. Toiminnan taustaarvona on alueen sosiaalinen, taloudellinen, ekologinen ja kulttuurinen kestävyys. Alueen toimijoiden kesken on solmittu kumppanuussopimus, jossa ovat mukana maakunta, matkailun kehittämisorganisaatio Visit Valdres, alueen elinkeinoyhtiö, museotoimi, maataloustuottajat, tapahtumatuottajat, Valdresin mökkiläisfoorumi ja lähiruokatuottajien verkosto. Näistä muodostuva ns. Valdres-neuvosto suunnittelee ja panee toimeen yhteiset suunnitelmat yli kuntarajojen. Neuvosto pystyy saamaan myös alueen ulkopuolista rahoitusta.

Kuva 20. Norjan Valdresissa on vapaa-ajan asumisen kehittämistyötä ollut tekemässä mm. pormestari Eivind Brenna. Kuva: Tuula Pihkala.

Neuvosto on luonut Valdresin brändin, jota käytetään yhdessä sovituin kriteerein markkinoitaessa eri osa-alueita, kuten ruokaa, tapahtumia, virkistyspalveluita ja yrityksiä. Brändin keskiössä ovat alueen luonnon ja kulttuuriperinnön tarjoamat ympärivuotiset mahdollisuudet asukkaille, mökkeilijöille, yrittäjille ja matkailijoille. Oleellinen osa brändin sisältöä on Valdresin jäsenyys Europarcs-järjestössä, jonka avulla edistetään kestävä matkailua ja luonnon virkistyskäyttöä luonnonsuojelualueilla. Europarcsin myöntämä Regional Park -status ja verkostoon kuuluminen muodostavat tukirangan alueen markkinointitoimenpiteille ja antavat Euroopan-laajuista näkyvyyttä. Europarcs-jäsenyyden lisäksi Valdresin brändin peruspilareita ovat koulutus, terveydenhuolto, yrittäjyys ja asuminen Valdresissa. Kullakin osa-alueella on oma vuosittainen toimintasuunnitelmansa ja budjettinsa. Tavoitteena on, että Valdres on Norjan tunnetuin alueellinen brändi vuoteen 2027 mennessä.

Vapaa-ajan asumisen edistämiseen on kehitetty alueella uusia keinoja, ja vapaa-ajanasuntojen määrä on lähtenyt Valdresissa kasvuun. Monet vapaa-ajanasukkaat toimivat Valdresin ”lähettiläinä” ja esittelevät alueen vahvuuksia mökkeilyseutuna esimerkiksi mökkimessuilla ja muissa tapahtumissa. Kumppanuussopimuksen pohjalta myös ylläpidetään nettisivustoa <https://www.valdres.com/>, jossa on kattavasti tietoa vapaa-ajanasukille ja matkailijoille. Paikallisten ja vapaa-ajanasukkaiden keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä pyritään lisäämään verkossa tapahtuvien ja käytännön tapaamisten avulla.

KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ JATKUU

Kansainvälistä verkostoitumista ja yhteistyötä jatketaan alueiden kanssa, joilla on samanlaisia haasteita ja tavoitteita kuin Etelä-Savolla kehittyä maansa parhaaksi vapaa-ajan asumisen alueeksi. Ajatuksena on löytää toimivia malleja, joissa niin paikalliset asukkaat, päättäjät kuin yrittäjät toimivat yhteistyössä ja pitkäjänteisesti kestävä vapaa-ajan asumisen eteen, ja oppia alueiden kesken eri puolilla tehdyistä ratkaisuksista. Tulevaisuudessa yhteistyön toteuttamisessa hyödynnetään virtuaalisia osallistumisen menetelmiä vierailujen lisäksi.

- Vapaa-ajan asuminen on globaali ilmiö, ja maailmalta löytyy vapaa-ajan asumisen alueita, joilla on yhtymäkohtia Etelä-Savoon mökkiseutuna.
- Kansainvälisiä malleja vapaa-ajan asumisen kehittämiseen ja yhteistyöhön vapaa-ajanasukkaiden kanssa kannattaa hyödyntää.
- Monet alueet, joissa perinteiset elinkeinot ovat hiipuneet, ovat kyenneet tekemään vapaa-ajan asumisesta menestystekijän.

9 KESKUSTELUSTA DIALOGIIN

Kuten diskurssien tutkimuksessa on todettu, yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat diskurssit muokkaavat todellisuuttamme ja saavat omia fyysisiä ilmenemismuotojaan. Tulevaan aluekehitykseen liittyvät keskustelut ovat siis merkittävässä asemassa, sillä erilaiset mielipiteet ja arvostukset muuttuvat ennen pitkää esimerkiksi infrastruktuurin investointipäätöksiksi tai päätöksiksi olla niitä joillakin alueilla tekemättä.

Etelä-Savon tulevaan kehitykseen liittyvä keskustelu on korostanut usein väestön ikärakenteen haastavuutta. Haaste on todellinen, mutta entistä suuremmalla syyllä keskusteluun on tuotava myös niitä mahdollisuuksia, joita alueella on. Vapaa-ajan asumista ei aina ole pidetty toivottavana ja siihen liittyviä ongelmia on painotettu. Viime vuosina on kuitenkin yhä useampi yrittäjä, päättäjä ja yhdistystoimija havahtunut huomaamaan, kuinka monipaikkaisen asumisen yleistyminen on korvannut vähenevää väestöä niin yritysten palvelujen käyttäjinä kuin vaikkapa kyläyhteisöjen aktiiveina. Etelä-Savossa onkin lausuttu julki tavoite kehittää maakuntaa kestäväen vapaa-ajan asumisen ykkösalueeksi Suomessa. Tämä tavoite vaatii erityistä paneutumista vuorovaikutusmahdollisuuksien parantamiseen vapaa-ajan asumisen kehittäjätoimijoiden ja vapaa-ajanasukkaiden kesken.

Olemme tässä raportissa tarkastelleet vapaa-ajan asumista ja monipaikkaisuutta muun muassa osallistumisen, päätöksenteon ja aluekehityksen näkökulmista. Pääpaino on kuitenkin ollut siinä, että niin vapaa-ajan asumisen kehittämisessä kuin vapaa-ajanasukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisäämisessä tulisi pyrkiä löytämään uusia vuorovaikutuksen lisäämisen tapoja. Eri osapuolien näkökulmia kuunteleva keskustelu voi ratkaista monia ongelmia. Dialogiin panostaminen merkitsee, että päästään hallinnon roolia korostavasta vapaa-ajanasukkaiden resurssien valjastamis- ja osallistamispuheesta tai mökkikuntien toimintatapoja yksipuolisesti arvostelevalta edunvalvontapuheesta uudelle tasolle, jossa toisiaan kuunnellen löydetään uusia toimintatapoja ja kehittämisideoita. Tästä olemme jo saaneet kokemusta Laiturilla-foorumeissa.

Olemme parhaillaan keskellä käännettä, kun mökkirakentamiseen keskittynyt vapaa-ajanasukkaiden ”raivaajasukupolvi” on vähitellen jättämässä taakseen aktiivisimman mökkeilyaikansa. Tiedämme, että vapaa-ajanasunnon omistaminen ei välttämättä ole nuoremmille enää niin keskeinen osa mökkeilyä. Vapaa-ajanasuntoja peritään ja uusia omistajia tulee mökkikauppojen myötä. Tarvitaan uusia tapoja tukea uusien vapaa-ajanasukkaiden juurtumista mökkikuntiin ja osallistumista niiden arkeen. Olemme esittäneet ratkaisuja, jotka osoittavat, että monet nuoremmat vapaa-ajanasukkaat omaksuvat nopeasti digitaalisten välineiden käytön osaksi mökkeilykokemustaan. Näiden välineiden kehittäminen edellyttää jatkossakin yhteistyötä aktiivisten mökkiläisten kanssa.

Valtaosa vapaa-ajanasukkaista ei tule jatkossakaan olemaan aktivisteja, jotka osallistuisivat innokkaasti yhteisiin kokoontumisiin tai digitaalisten välineiden kehittämiseen. Hekin ovat yhtä tervetulleita viettämään aikaa vapaa-ajanasunnoillaan ja nauttimaan mökkikuntien tarjonnasta. Monipaikkaisen asumisen muodot muuttuvat. Varmaa on, että ihmiset edelleenkin kiintyvät erilaisiin paikkoihin ja antavat mökkikuntien elämälle jotain, mikä muuten jäisi puuttumaan.

